

4 De landschapsontwikkelingsvisie

4.1 Inleiding

De landschapsontwikkelingsvisie die in dit hoofdstuk wordt gepresenteerd, bestaat uit enkele algemene uitgangspunten en 55 concrete voorstellen voor behoud en ontwikkeling van het landschap van Veluwe tot IJssel.

De visie is geformuleerd in het verlengde van de landschapseenheden en de waardevolle landschapselementen die met behulp van de landschapsvormkaart zijn beschreven.

De opzet is als volgt:

- Er zijn een paar algemene voorstellen of regels, die we steeds weer in gebiedsgerichte combinaties laten terugkomen in deze visie. Dit zijn de algemene uitgangspunten voor de visie.
- De 55 specifieke visievoorstellen worden als een beleidsbeslissing kort beschreven, meestal in een enkele regel, soms een alinea.
- Vervolgens wordt een korte toelichting gegeven op de motivering voor de beleidsbeslissing. De meeste motiveringen zijn gebaseerd op een gewenste aanpak van de algemene landschapsproblematiek (vervlakking, verrommeling, etc.). Daarnaast kan een motivering voortkomen uit een beoordeling van de bijzondere waarde van een bepaald landschapskenmerk (en die waarde is dan uit te drukken in termen als zeldzaamheid, afleesbaarheid, kenmerkendheid). Ten derde kan de motivering voortkomen uit de algemene ambitie om de samenhang te versterken.
- Impliciet, maar soms ook expliciet, is in de motivering de regionale context (zie hoofdstuk 2) verwerkt. Er is echter geen directe lijn van het regionale niveau naar het lokale te trekken.
- Bij veel voorstellen wordt door middel van beelden aangegeven hoe het voorstel ruimtelijk zou kunnen uitwerken.

Het resultaat is een set van behoorlijk concrete doelen voor landschapsverbetering en landschapsbehoud.

4.2 Algemene hoofduitgangspunten van de visie

Als basis voor de visie is een aantal algemene regels benoemd, die steeds weer terug te herkennen zijn in de specifieke visievoorstellen. Deze regels zijn gericht op het versterken of beschermen van algemeen erkende waarden van ons landschap. Vooral bij de hoge delen streven we naar versterking door ontwikkeling, terwijl de visie op de lage delen meer behoudgericht is.

In algemene zin wordt voor het landschap van Veluwe tot IJssel gestreefd naar:

- Het verhogen van het contrast tussen de hoge delen van het gebied en de lage delen. Het hoog-laagpatroon is de belangrijkste drager van het landschap van de regio. In veel gevallen wordt het contrast versterkt door op de hoge delen meer nieuwe beplanting aan te brengen.
- Ontwikkeling van de landschappelijke kenmerken van de hoge, relatief besloten gronden. Het beleid is hier gericht op behoud en versterking van open akkers, paden, beplantingen, ontginninglijnen en op het gebied toegespitste manieren van bouwen.
- Versterking van cultuurhistorische kenmerken. Vaak houdt dat in dat door middel van beplantingsvoorstellen deze kenmerken zichtbaarder worden gemaakt.
- Versterking van ecologische waarden en biodiversiteit, door herstel van landschappelijke overgangen en bijbehorende systemen en beplanting.

- Het behouden van openheid binnen de lage gebiedsdelen.
- Het benoemen en beschermen van waardevolle open gebieden. Openheid is een zeer bijzondere maar ook kwetsbare landschapskwaliteit. Een paar lelijke gebouwen in een open gebied tasten de sfeer vaak onherstelbaar aan. ‘Verrommeling’ treed dan ook het snelste op in deze gebieden. Relatief open, waardevolle gebieden zijn onder andere delen van oude bouwlanden en dekzandruggen, delen van de natte heideontginningen, de beekdalen, delen van het weteringengebied en de uiterwaarden.

Bij ruimtelijke ontwikkelingen wordt in algemene zin gestreefd naar:

- Het zoveel mogelijk laten aansluiten van ruimtelijke ontwikkelingen bij de visie op de verschillende landschapseenheden. Een goed voorbeeld is vrijkomende agrarische bebouwing (of meer in het algemeen functieverandering), die met het gebouw en de inrichting van het erf aansluiting moet zoeken bij de kenmerken en inrichtingswensen van het betreffende gebied.
- Versterking van de karakteristieken van de bestaande landgoederenzones, door de aanleg van nieuwe landgoederen aansluitend bij de dijklandgoederen langs de Bandijk, de landgoederen op de zandopduikingen, de landgoederen op de overgang van dekzandrug naar beekdalen en de boslandgoederen op de Veluwe. Nieuwe landgoederen worden bij de genoemde plekken bij voorkeur ingezet ter verbetering van de landschapsstructuur. In andere gebiedsdelen is de inzet van nieuwe landgoederen uitsluitend aan de orde als een forse winst in landschappelijke kwaliteit geboekt wordt.
- Het beter toegankelijk maken van ons buitengebied.

Bij stedelijke ontwikkelingen richt het algemene beleid zich in het bijzonder op:

- Het bij stedelijke of andere integrale uitbreidingen inspelen op de landschappelijke ondergrond, wat inhoudt dat niet gebouwd kan worden in de lage delen. De landschappelijke onderlegger is in het gebied dermate duidelijk en robuust dat ze meestal bruikbaar is voor de hoofdopzet van de stads- en dorpsuitbreidingen. Met de keuze om niet in lage delen en dus alleen op hoge delen te bouwen, worden de uitbreidingen automatisch gebiedsspecifiek en ontstaan er via de lage delen groene verbanden van binnen naar buiten en vice versa. Daarnaast is een aantal duurzaamheidsdoelstellingen zoals wateropvang makkelijk te waarborgen.
- Het aan de buitenzijde van bouwlocaties streven naar het maken van een voorkant naar het landschap, met behoud van beleving en toegankelijkheid. De groene gebieden die in de uitbreidingszones ontstaan zijn belangrijke collectieve ruimten. Deze moeten voor iedereen toegankelijk zijn en in het belang van een aantrekkelijke woonomgeving ook centraal staan in de opzet van de nieuwe wijken.
- Bij kleinschalige uitbreiding van dorpen in het buitengebied moeten de landschappelijke patronen en structuren behouden blijven en doorlopen van buiten naar binnen. Dit kan door geleidelijke dorpsranden te maken, door lijnvormig en 'dorps' te bouwen in lage dichtheden. Bij de gebiedsbeschrijvingen is aangegeven dat kleine dorpen niet integraal, maar met linten uitgebreid worden. Zie aldaar (dekzandruggen en oeverwallen) voor de specifieke voorstellen.

4.3 Beleid per landschapseenheid

Voor de elf onderscheiden landschapseenheden hebben we voor de komende 10 jaar de volgende beleidsambities of landschapsvisie geformuleerd:

Landschapsbeleid Droge bos- en heideontginningen

- **1** • In algemene zin worden de rijks- en provinciale natuurdoelstellingen ondersteund. Motivering/achtergronden: Geen nadere motivering. Het lopende beleid wordt gevolgd.

- **2** • In aanvulling op de natuurdoelstelling worden ook de cultuurhistorische kenmerken zichtbaar gemaakt.

Motivering/achtergronden: De Veluwe heeft als oudst bewoonde deel van het land zeer veel cultuurhistorische (vooral archeologische en historisch geografische) waarden. Dit is op zichzelf waardevol, maar ook belangrijk voor recreatie en landschap. Onder invloed van het natuurbeleid wordt dit steeds minder zichtbaar. Het bewaren en beleefbaar maken van deze cultuurhistorische waarden kan verder worden ontwikkeld, zonder algemene aantasting van de natuurdoelstelling. Het is geen kwestie van of/of, maar van en/en.

- **3** • Op strategische plaatsen moeten de droge bosontginningen behouden blijven, door behoud van ontginningspatronen (de rode lijnen in de landschapsvormkaart) en plantagebossen.

Motivering/achtergronden: Onder invloed van de natuurdoelstellingen verdwijnen geleidelijk de voor de Veluwe kenmerkende ontginningsbossen met hun ontginningspatronen. Omdat beide van cultuurhistorische waarde zijn wordt er voor gekozen dit niet volledig te laten verdwijnen. Het behouden van de productiebossen en de ontginningsassen richt zich op recreatieve locaties zoals dorpsranden en landgoederen, daar waar de natuurdoelstelling relatief minder belangrijk is. Ook het realiseren van nieuwe landgoederen in combinatie met delen van deze productiebossen kan daaraan bijdragen.



- 4 • De ontginningssassen op de overgang van bosrand naar Veluweflank worden benadrukt door ze te markeren.

Motivering/achtergronden: Daar waar de ontginningssassen beginnen (uit het bos komen) veranderen de assen vaak van richting en sluiten ze aan op andere paden en wegen. Ze vormen daarmee een specifiek landschapskenmerk en zijn vaak onderdeel van recreatieve routes. Door de beginpunten te markeren wordt de zichtbaarheid van deze punten versterkt. Bovendien kan de markering ook een bijdrage leveren aan de recreatieve beleving van de droge bosontginningen.

- 5 • Cultuurhistorische elementen op de Veluwe, waaronder grafheuvels en leemkuilen, moeten beter zichtbaar worden gemaakt door ze ruimtelijk of met routes te verbinden.

Motivering/achtergronden: Veel cultuurhistorische relict⁹ zijn op dit moment vaak afzonderlijk aanwezig en beleefbaar, de onderlinge samenhang tussen groepen relict⁹ echter niet. Daarom worden groepen relict⁹ weer beter zichtbaar gemaakt. Dit kan door ze meer in de openheid te leggen, bijvoorbeeld van heidevelden, of door het verbinden van de relict⁹ via paden.

- 6 • De scherpe overgangen tussen de bosrand en oude ontginningen bij Gortel en Niersen moeten behouden blijven.

Motivering/achtergronden: Door de zeer lange historie zijn de oude ontginningen op de Veluwe cultuurhistorische- en landschapsmonumenten geworden. De herkenbaarheid van deze ontginningen wordt voor een belangrijk bepaald door (de zichtbaarheid van) het contrast tussen bos en akker. Des te groter het contrast, des te waardevoller de gebieden.

Landschapsbeleid Oude bouwlanden en Dekzandruggen:

- 7 • De overgang van de oude bouwlanden naar laag gelegen gebieden worden op de randen landschappelijk versterkt door ze aan te planten.

Motivering/achtergronden: Het relatief grote hoogteverschil tussen de randen van de oude bouw-

landen en de omringende lage gebieden (veelal beekdalen) is voor Nederlandse begrippen kenmerkend. De randen zijn daardoor waardevol. Het zichtbaar houden van deze randen is lastig, omdat sturing op openheid en beslotenheid door allerlei autonome ontwikkelingen niet goed mogelijk is. Daarom wordt er nu voor gekozen om de rand zelf te markeren.

- 8 • We willen akkerbouw op de enken stimuleren en andere vormen van landbouw tegengaan.

Motivering/achtergronden: De beleefbaarheid van de open oude akkers en de karakteristieke bolle ligging is het sterkst als de velden voor akkerbouw gebruikt wordt. Bij de beleving van dit landschap is het belangrijk dat het gewas niet boven ooghoogte uitkomt (dus geen mais of boomteelt) en ook het



⁹ Een relict is een overblijfsel uit het vroegere landschap dat niet meer functioneert. Er is geen scherpe grens wat betreft de leeftijd van het overblijfsel: een grafheuvel is een relict (meer dan 1000 jaar oud) maar een leemput kan ook een relict zijn (kan vrij recent zijn). Het al dan niet functioneren is een betere maat: de Veluwe Bandijk ten westen van Gietelo is een relict terwijl de rest van de dijk gewoon een waterkering is.

beleven van de verschillende agrarische seizoenen versterkt het karakter van deze oude bouwlanden. Akkerbouw is daarom een beter passend grondgebruik dan weiland. Met behulp van aanlegvergunningen of het subsidie-instrumentarium zal worden geprobeerd passende vormen van grondgebruik op de oude bouwlanden te stimuleren.

- 9 • Verdwenen onverharde paden worden zoveel mogelijk hersteld.

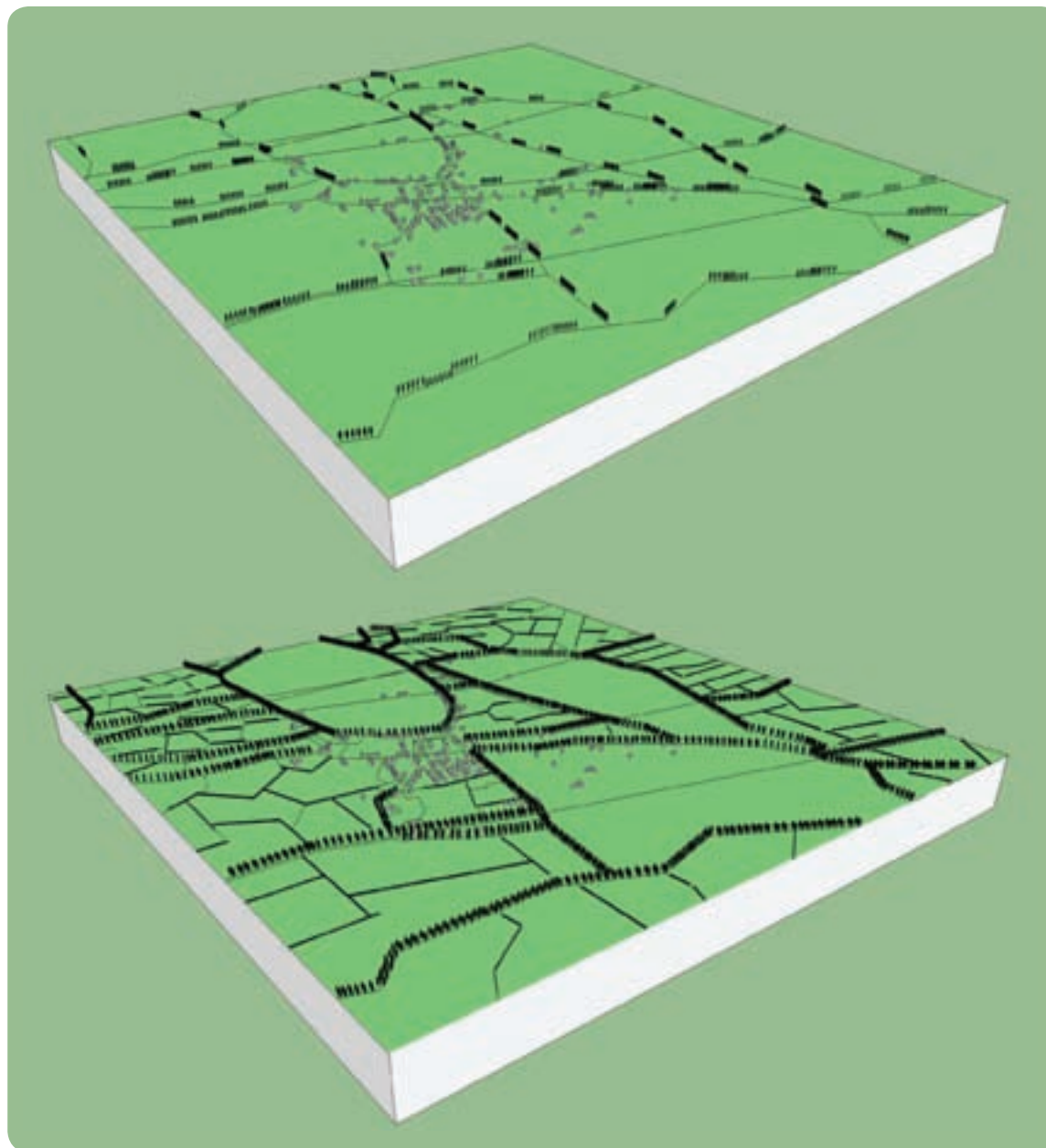
Motivering/achtergronden: In het verleden lag er een uitgebreid netwerk van onverharde paden over de oude bouwlanden. Het netwerk van paden is typerend voor dit landschap. De paden liggen langs de randen van de enken of gaan er juist dwars over heen. Veel paden zijn verdwenen. Door het terugbrengen van paden ontstaan veel wandelmogelijkheden voor zowel bewoners als bezoekers. Het biedt prachtige mogelijkheden voor het realiseren van ommetjes.

- 10 • Langs dreven en wegen worden bomen aangeplant (beuken, eiken, lindes, kastanjes) en onverharde paden worden begeleid door hagen. In waardevolle open ruimtes planten we niet aan.

Motivering/achtergronden: Het afleesbaar maken van het netwerk van paden en wegen draagt bij aan het vergroten van de herkenbaarheid van deze landschapseenheid. Het moet echter niet gaan concurreren met de gewenste openheid van de enken en daarom worden de paden en wegen op de waardevolle open delen van de enken niet aangeplant.

- 11 • Uitbreiding van de kleine kernen zal gericht worden op een betere landschappelijke inpassing, door nieuwe, meer geleidelijke dorpsranden te maken. Dit kan door lijnvormig en 'dorps' te bouwen in lage dichtheden langs paden en wegen en deze te laten doorlopen in het omringende netwerk van paden.

Motivering/achtergronden: Kenmerkend occupatiepatroon¹⁰ voor deze gebieden is dat dorpen en akkers geleidelijk in elkaar overlopen, langs een netwerk van paden en wegen. Daarmee is een landschappelijke inpassing van de dorpsstructuur verzekerd. Bij kleinschalige uitbreidingen kan de samenhang tussen dorp en landschap behouden blijven door het netwerk van paden en wegen uit te breiden en in dat netwerk dorps te bouwen. Het gaat daarbij om ruime groene kavels afgewisseld



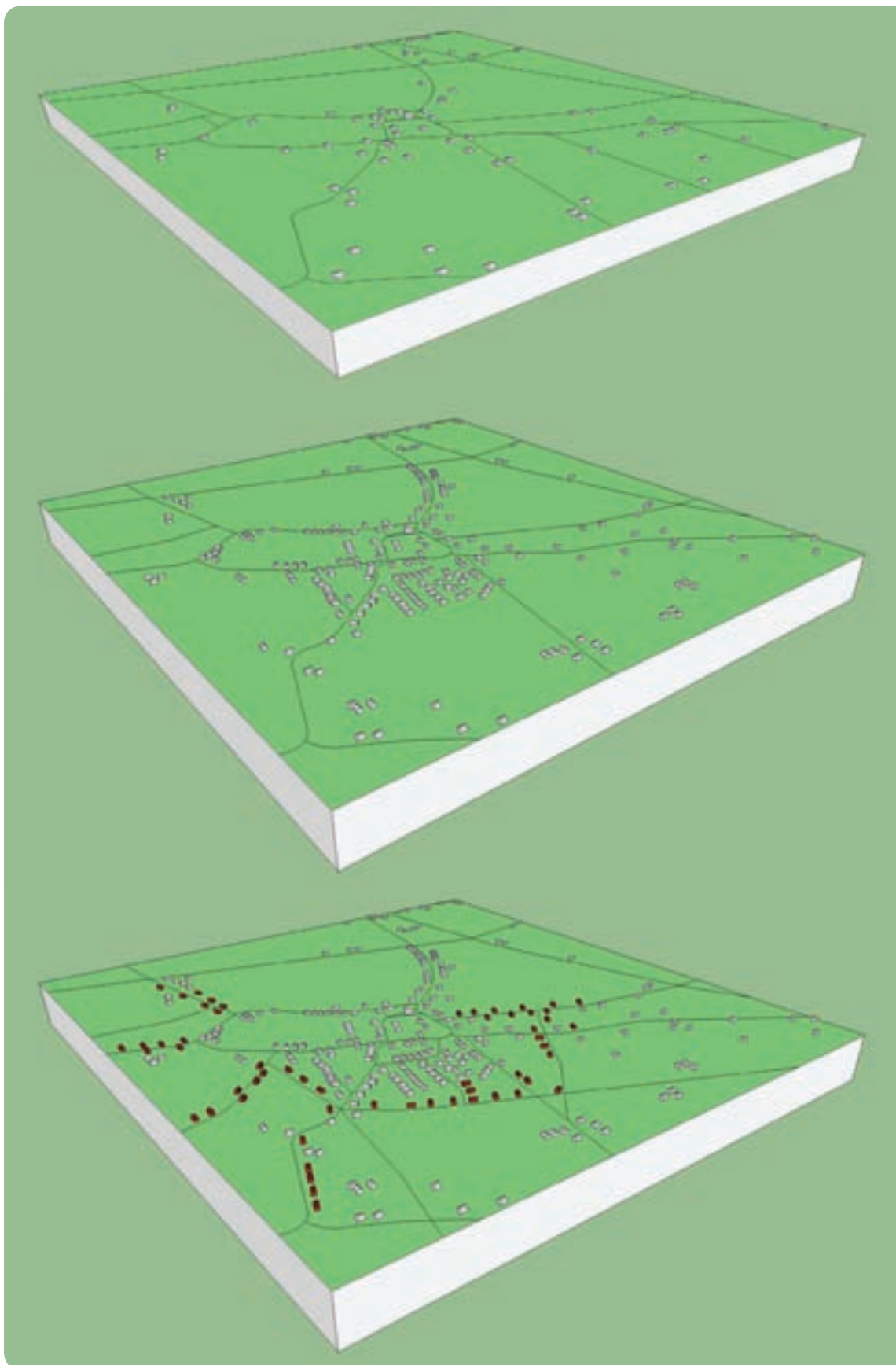
Verbeelding van punt 10

met weitjes en overhoekjes, doorzichten en veel verbindingen met het buitengebied. Zie voor de gebouwen ook het vorige visiepoint. Uiteraard kan er niet meer worden gebouwd in de waardevolle open gebieden.

- 12 • De nog resterende waardevolle open delen van oude bouwlanden moeten worden behouden. Motivering/achtergronden: De landschappelijk

nog gave open enken en engen worden natuurlijk behouden. Voorzover ze nog niet bebouwd zijn, vormen ze immers één van de meest herkenbare, afleesbare en bekende onderdelen van deze landschapseenheid. De betreffende gebieden zijn apart aangegeven op de 'waardevolle open-gebiedenkaart'.

¹⁰ Occupatiepatroon is het in bezit nemen van een gebied of streek door de mens. Het occupatiepatroon schets de ontwikkelingsgeschiedenis van een gebied aan de hand van de menselijke invloed op de ruimte.



Verbeelding van punt 11

- **13** • Het welstandsbeleid of de ambtelijke toetsing van het geheel van erf en gebouw wordt gericht op behoud van de landschappelijke kwaliteit van de oude akkers.

Motivering/achtergrond: In gebieden met open akkers zijn gebouwen en erven over het algemeen goed zichtbaar en sterk beeldbepalend. Vaak is er sprake van een voorkant naar de akker én naar de weg. Vanuit het behoud van de landschappelijke kwaliteit van de akker is het belangrijk dat gebouw en erf een samenspel zijn. De gebouwen dienen de kenmerken van het gebied te hebben en het erf wordt aangevuld met beplanting langs de randen en beeldbepalende bomen. Ook bij functieverandering en VAB¹¹ wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.

Landschapsbeleid Natte Heideontginningen

- **14** • Het ontginningspatroon kan beter worden benadrukt door wegbeplantingen in stand te houden en verder uit te breiden. Hoofdtoort voor de wegbeplanting is de berk.

Motivering/achtergronden: Het patroon van de hoofdontginningswegen is de drager van dit landschap. Het zichtbaar maken daarvan versterkt de identiteit. Hier kan worden aangehaakt bij de vele wegbeplantingen met berken die er nu al zijn en die karakteristiek zijn voor deze vochtige gronden.

- **15** • In de meer bebouwde en verrommelde gebieden komt een groene verdichting van het landschap door de vorming van een robuust groen casco. Bij nieuwe ontwikkelingen wordt gestreefd naar het sterk vergroenen van het landschap met behulp van wegbeplantingen, erfbeplanting, kavelbeplanting en bosjes.

Motivering/achtergronden: Het middel van wegbeplantingen is niet sterk genoeg om de verrommeling van deze gebieden tegen te gaan en het landschapsbeeld aantrekkelijk te houden of te maken. Daarom is aanvullende beplanting nodig. De beoordeling van de ernst van verstening en verrommeling moet samenhangen met de mate waarin beeldversterkende beplanting aan het gebied

¹¹ VAB is een afkorting voor vrijkomende agrarische bedrijfsbebouwing. Bedoeld wordt het vervallen van het agrarische gebruik van stallen en schuren. VAB-beleid richt zich op de vraag waarvoor en hoe deze vrijkomende gebouwen gebruikt mogen worden.

moet worden toegevoegd. Wandel- en fietspaden zijn ook goede aanvullingen op dit te vernieuwen landschap. Dit kan eventueel samengaan met kenmerkende zichtlijnen langs de ontginningsassen, die zoveel mogelijk behouden moeten blijven. Bij functieverandering en VAB wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.

• 16 • Daar waar de kenmerkende onbebouwde landelijkheid nog aanwezig is, moet deze behouden blijven (zie de aangegeven delen in de waardevolle open gebiedenskaart).

Motivering/achtergronden: Vooral langs de wegen zijn de natte heide-ontginningen vaak erg verrommeld (verstening, rommelige erven, gehavende beplantingen, etc.) terwijl sommige achterliggende delen nog echt de uitstraling van open agrarisch buitengebied hebben. Er zijn in de IJsselvallei nog maar weinig gave delen van deze landschapseenheid en daarom worden ze beschermd. De bescherming richt zich op behoud van de relatieve openheid, de wegbeplantingen en het grondgebruik als graslanden.

Landschapsbeleid Beekdalen (zie ook beken)

• 17 • Hoge prioriteit heeft het zichtbaar en beleefbaar maken van sprengen en beken die stromen op de directe overgang met hoge dekzandruggen en bouwlanden.

Motivering/achtergronden: Daar waar sprengen en beken direct langs hoge gronden stromen en er geen uitgebreide overgangszone is tussen hoog en laag, kunnen hoogteverschillen vaak sterk worden ervaren. Soms zijn letterlijk stijlranden zichtbaar. Op deze overgangen is ook vaak een groot ruimtelijk contrast aanwezig, waardoor de beek en de rand van de hoge gronden meer dan gemiddeld zichtbaar zijn. Bij de hoge gronden kiezen we voor het beplanten van de rand (zie visiepoint 10). Juist in deze situaties is het van belang om de beekdalen ter plekke open te houden.

• 18 • Er wordt alleen nieuwe bebouwing in de beekdalen toegestaan op voormalige molenlocaties en de omvang van bestaande bebouwing wordt indien mogelijk beperkt.

Motivering/achtergronden: De beekdalen waren door het natte karakter tot enkele decennia geleden nog vrijwel onbebouwd en behoren nog steeds tot de waardevolle open gebieden. Daar hoort een terughoudende houding in beplanten bij (zie vorige visiepoint), maar ook richting bebouwing. We stre-

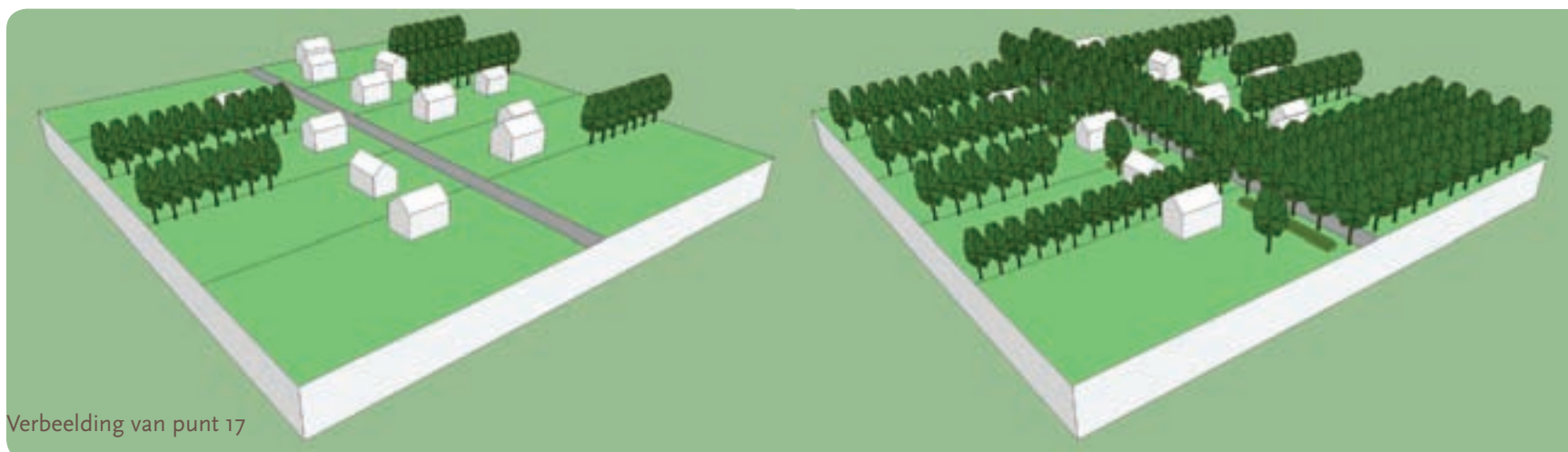


ven naar ontstening door verkleining en concentratie van bebouwing bij functieverandering. Waar mogelijk wordt (grootschalige) bebouwing uitgeroepen. Erfbeplantingen moeten zoveel mogelijk in omvang beperkt blijven.

• 19 • Onder voorwaarden worden nieuwe landgoederen in de beekdalen toegestaan.

Motivering/achtergronden: Op enkele plaatsen komen in de beekdalen historische landgoederen voor, die zich kenmerken door de speciale relatie met het watersysteem van de sprengbeken. Het meest duidelijke voorbeeld hiervan is Cannenburg. Onder voorwaarden is versterking van deze landgoederenzone wenselijk en denkbaar. Vooral functieverandering van een al bestaande, bebouwde locatie biedt goede mogelijkheden voor een nieuw





Verbeelding van punt 17



landgoed. Het doel van het nieuwe landgoed is om het watersysteem van de sprengbeken waar nodig te herstellen en beter beleefbaar en toegankelijk te maken. Met de inrichting van het landgoed moeten bovendien de landschappelijke contrasten en overgangen tussen hoog en laag worden versterkt.

- 20 • De openheid in brede beekdalen moet waar mogelijk worden behouden, met als eindbeeld (schrale) graslanden of eventueel een moerasachtige omgeving.

Motivering/achtergronden: In het bijzonder is in het gebied van de beekdalen van toepassing dat de landschappelijke herkenbaarheid gebaat is bij het contrast tussen de openheid van het beekdal en de meer besloten omringende landschappen. Dit geldt in het bijzonder voor de grote complexen van beekdalen ten zuiden van Epe, ook wel aangeduid met veenkommen. Op dit schaalniveau is in de praktijk de mate van openheid en beslotenheid niet goed te sturen (i.v.m. eisen van water, natuur en andere functies). Daarom wordt ingezet op een sfeerkeuze voor een 'moeraslandschap', die tot uiting komt in natte graslanden en/of een landschap met struikvormige wilgen, knotwilgen en geknotte elzen. Hiermee wordt aangesloten bij de doelen van landschap, water en natuur.

Landschapsbeleid Hooilanden

- **21** • Binnen deze landschapseenheid moet de openheid zoveel mogelijk worden behouden, door behoud van (natuurlijk beheerde) graslanden.

Motivering/achtergronden: Deze lage, overwegend open gebieden zijn op verschillende schaalniveaus belangrijk om contrasten tussen de verschillende landschapseenheden zichtbaar te houden, en zijn met het overwegende gebruik als grasland zeer herkenbaar. De openheid in deze gebieden moet worden behouden, ook al ligt er op deze gebieden vaak een natuurdoelstelling. Bij erven, waaronder ook bij functieverandering en VAB, is zo min mogelijk erfbeplanting gewenst.

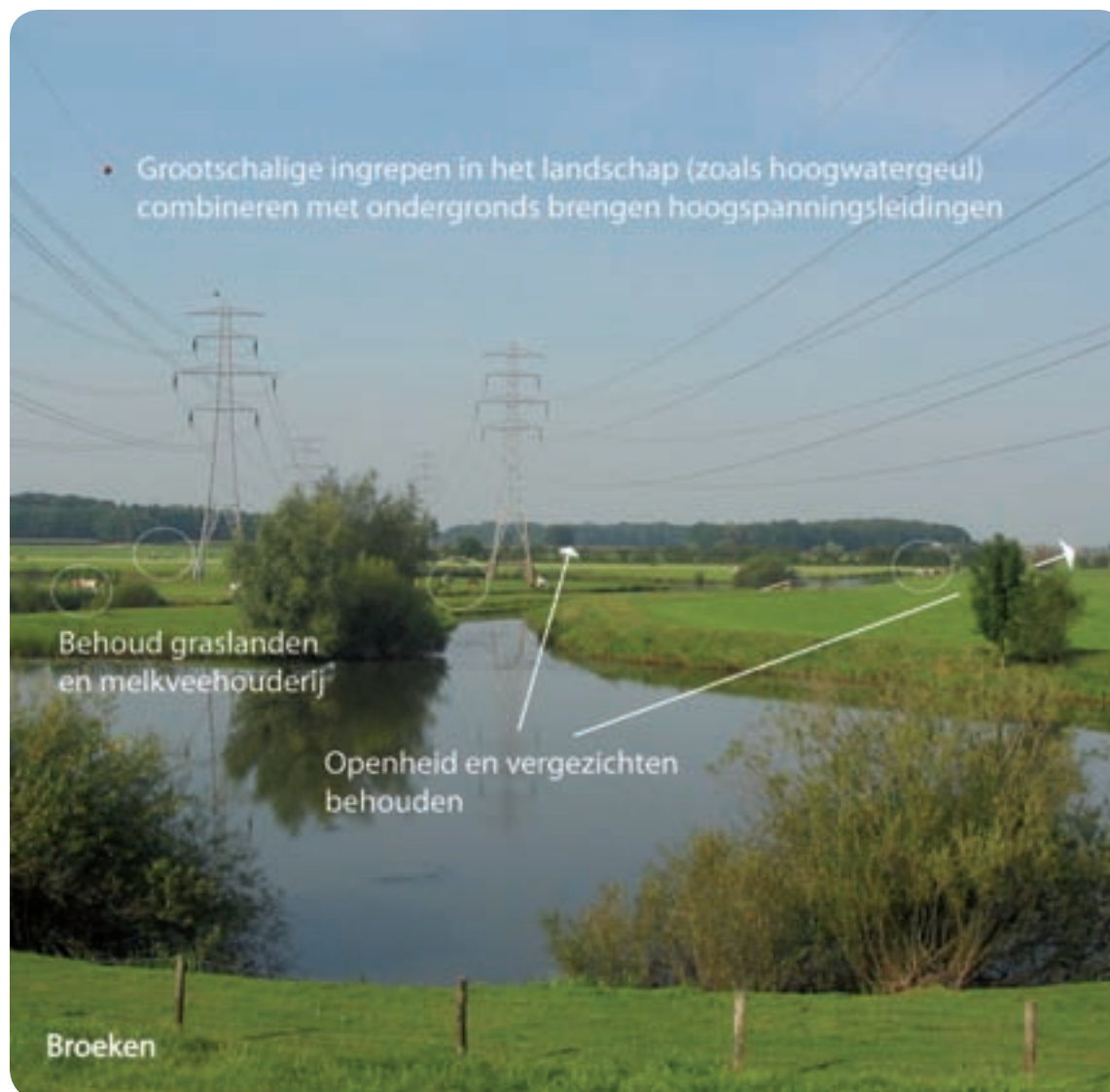
Landschapsbeleid Broeken

- **22** • Bij planmatig ontgonnen broeken worden de belangrijkste ontginningsassen versterkt met laanbeplantingen.

Motivering/achtergronden: Bij de planmatig ontgonnen broeken is de afleesbaarheid van de ontstaansgeschiedenis van hoge waarde. Bij deze ontginningen zijn het vooral de ontginningsassen zelf, die de structuur van het gebied bepalen. Om de herkenbaarheid van deze structuur te vergroten worden lanen van grote bomen aangeplant (populieren, iepen, essen).

- **23** • Plaatselijk worden de broeken versterkt met erfbeplantingen en heggen.

Motivering/achtergronden: Binnen de broeken kwamen in het verleden op veel plaatsen heggen voor, maar veel daarvan zijn verdwenen. Hoewel



men de ontstane openheid inmiddels is gaan waarderen, zijn heggen zeer karakteristiek voor deze landschapseenheid en daarom is gericht herstel van beplantingen hier denkbaar. In meer verdichte en verrommelde delen van de broeken kan een nieuw patroon van heggen samen met erfbeplantingen namelijk bijdragen aan het landschappelijk inpassen van bebouwing.

- **24** • Rond grootschalige bebouwing wordt het landschap versterkt door toevoeging van erfbeplantingen en kavelbeplantingen.

Motivering/achtergronden: In het gebied komen veel agrarische bedrijven voor en de maat en schaal van de bedrijven en hun bebouwing neemt nog steeds toe. Om het effect van verstening van het landschap tegen te gaan wordt voorgesteld om nieuwe bouwplannen, maar waar mogelijk ook

bestaande bebouwing, landschappelijk in te passen door beplanting aan te brengen. Bij voorkeur bestaat de beplanting uit kavelbeplantingen aan weerskanten van het bouwblok. Ook bij functieverandering en VAB wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.

- **25** • Binnen de broeken moet strategisch worden omgegaan met openheid.

Motivering/achtergronden: Binnen de broeken komt vrij veel (agrarische) bebouwing voor, waardoor deze van oorsprong open gebieden plaatselijk verdicht zijn. Delen hebben echter nog steeds een open karakter (zie de waardevolle open-gebiedenkaart) en zorgen er voor dat het ontginningspatroon afleesbaar en beleefbaar is. Deze openheid wordt daarom behouden, zeker ook waar dit landschap grenst aan meer verdichte landschappen.





Landschapsbeleid Veenontginning Nijbroek

• 26 • Het historische heggenslandschap moet worden hersteld, door de aanplant van elzen, knotwilgen en meidoornhagen in oost-west richting.
 Motivering/achtergronden: Hoogste kwaliteit van de veenontginning Nijbroek is het zeer karakteristieke ontginningspatroon dat voor een belangrijk deel bestaat uit stroken land, de slagen. Het herstellen van de historisch vlechtheffen als kavelgrens tussen de slagen versterkt de landschappelijke identiteit van dit landschap. Door overwegend aan te planten in oost-west richting blijven lange zichtlijnen over dit nu nog tamelijk open landschap behouden, maar wordt het gebied minder kwetsbaar voor verrommeling door toenemende (agrarische) bebouwing.

• 27 • Rond grootschalige bebouwing wordt het landschap versterkt door toevoeging van erfbeplantingen en kavelbeplantingen.
 Motivering/achtergronden: In het gebied komen veel agrarische bedrijven voor en de maat en schaal van de bedrijven en hun bebouwing nemen nog steeds toe. Om het effect van verstening van het landschap tegen te gaan wordt voorgesteld om nieuwe bouwplannen, maar waar mogelijk ook bestaande bebouwing, landschappelijk in te passen door beplanting aan te brengen. Bij voorkeur bestaat de beplanting, in aansluiting op het gewenste heggenslandschap, uit kavelbeplantingen aan weerskanten van het bouwblok. Ook bij functieverandering en VAB wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.

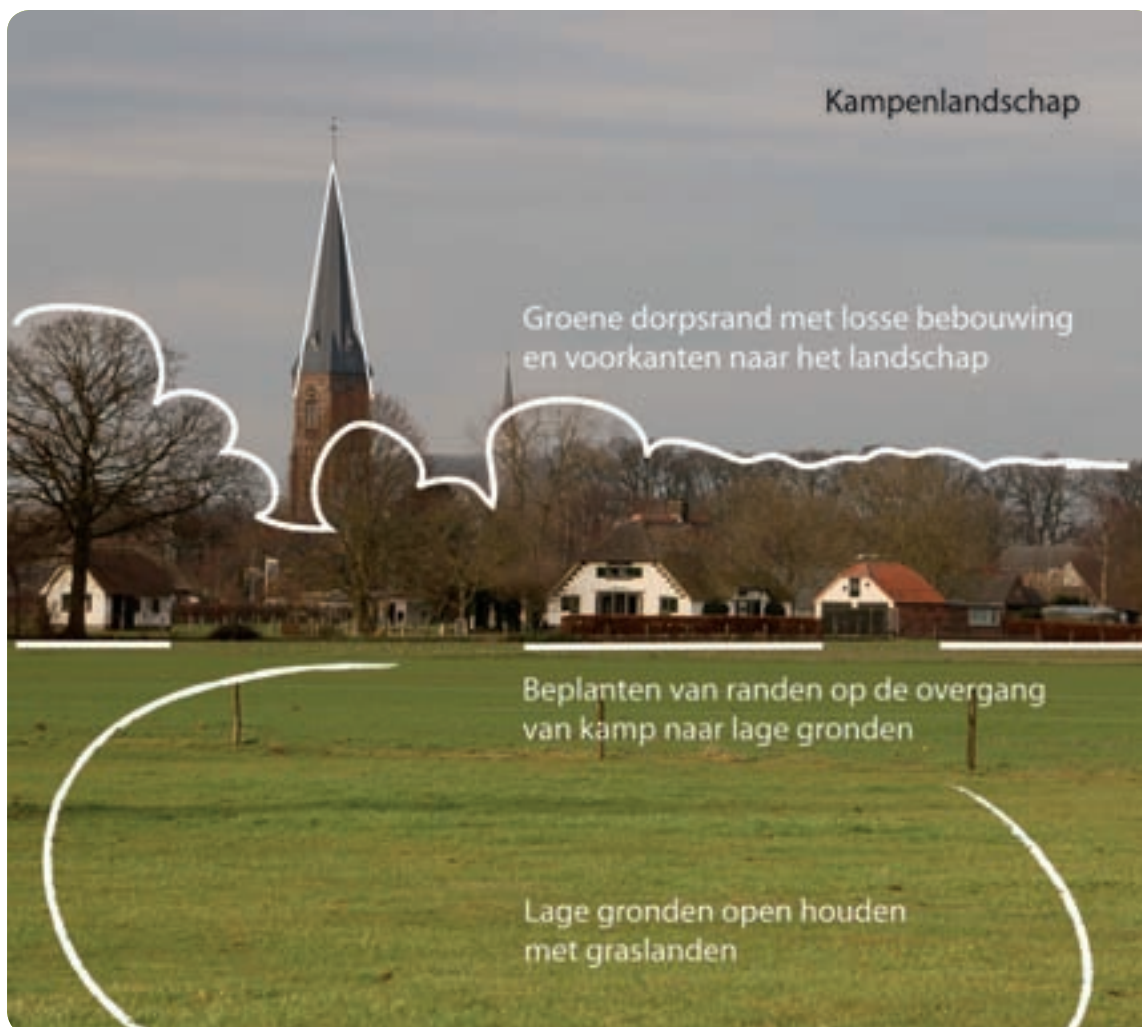
• 28 • Langs noord-zuid lopende wegen worden wegbeplantingen aangelegd en hersteld (met populieren, essen of iepen).
 Motivering/achtergronden: De noord-zuid lopende wegen worden binnen deze landschapseenheid vaak begeleid door verspreide bebouwing en lopen evenwijdig aan het stelsel van weteringen. Veel van deze wegen zijn op dit moment al beplant. Deze hoofdrichting van het gebied en de samenhang tussen wegen, bebouwing en weteringen, moet herkenbaar blijven. Daarom wordt gekozen voor behoud en uitbreiding van wegbeplantingen. Vanwege de grote maten van dit landschap heeft de aanplant van populieren de voorkeur.

Landschapsbeleid Kampontginningen

• 29 • De uit zandopduikingen bestaande kampen worden beter herkenbaar gemaakt, door ze te verdichten met weg-, erf- en randbeplantingen.
 Motivering/achtergronden: Het kampenlandschap ten noordwesten van Twello is regionaal een bijzonder en aantrekkelijk landschap. Ten westen van de IJssel is dit een weinig voorkomend landschap, in de Veluwe regio is het zeldzaam. Grote delen van dit gebied zijn ontwikkeld tot landgoederenzone en deze groene kwaliteit zal met dit plan uitgebreid worden over het hele kampenlandschap. Dit wordt gerealiseerd door binnen bestaande functies, nieuwbouw en functieverandering, de opduikingen sterk te laten vergroenen.

• 30 • Bij de aanleg van nieuwe landgoederen zal positief worden meegedacht.
 Motivering/achtergronden: Het realiseren van nieuwe landgoederen is een middel om het omvormingsproces, zoals genoemd bij visiepunt 29, te versnellen. Bovendien leveren nieuwe landgoederen meer dan gemiddeld een toegevoegde waarde aan de kwaliteit van het landschap. De inrichting van het landgoed moet de vorm van de landschappelijke overgangen versterken en beter beleefbaar maken.

• 31 • De lage delen van het kampenlandschap moeten in contrast met de kampen zoveel mogelijk hun openheid behouden. Uitzondering zijn de lage delen bij nieuwe landgoederen, waar bossen in de lage delen kunnen worden aangelegd.
 Motivering/achtergronden: In het kampenlandschap is het contrast tussen openheid en beslotenheid minder belangrijk dan het belang van de

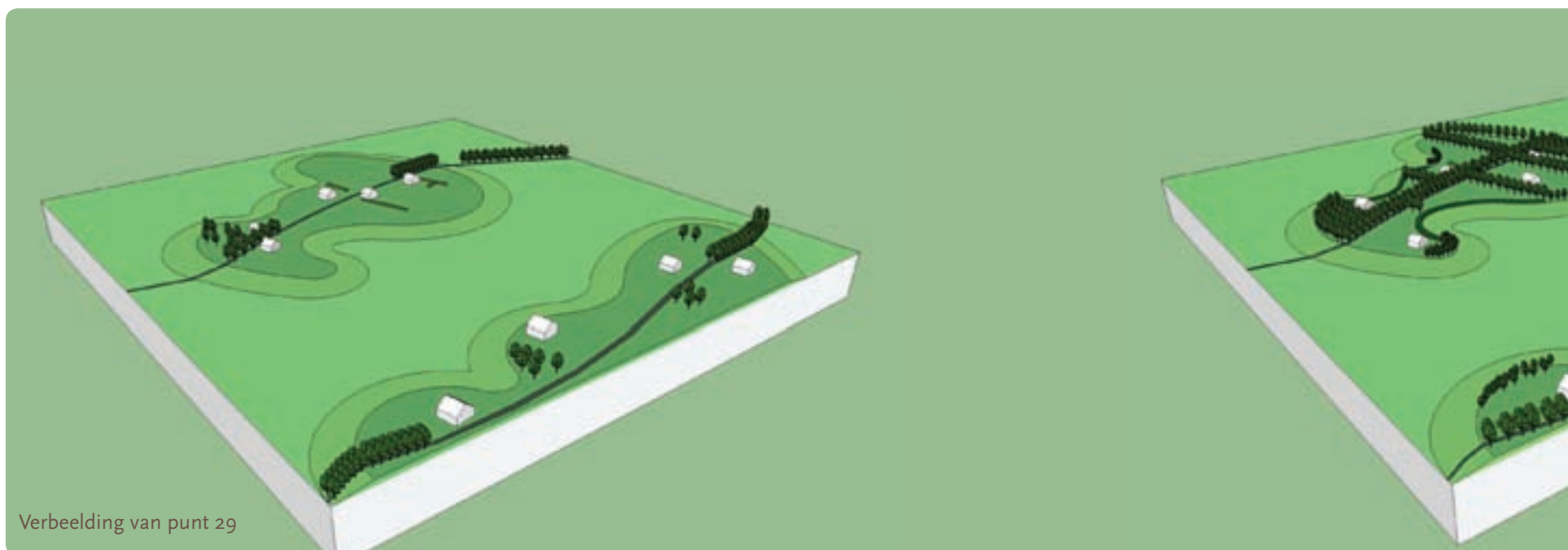


cultuurhistorisch en landschappelijk waardevolle landgoederenzone. Er wordt daarom ruimte geboden voor de aanleg en bouw van nieuwe landgoederen op de hoge delen en voor de bijbehorende bossen in de laag gelegen gebieden. Buiten deze landgoederen is openheid wel het belangrijkste kenmerk van de lage delen en die moet dan ook worden behouden of worden hersteld.

Landschapsbeleid Oeverwallen

• 32 • De voor oeverwallen zo karakteristieke beplantingen worden zoveel mogelijk versterkt. Het gaat vooral om herstel van erfbeplanting (met lindes, beuken en kastanjes), wegbeplanting en hoogstamboomgaarden.

Motivering/achtergronden: De oeverwallen zijn van oorspong halfopen gebieden, die ook direct herkenbaar zijn als deel van het rivierenlandschap. Robuuste beplantingen horen bij dat beeld en geven een context aan de dijk, de dorpen en de hoeses. In de IJsselvallei is nog het één en ander over van dit kenmerkende landschap, maar de voorgestelde versterking is nodig om het voldoende kenmerkend te houden. Bij functieverandering en VAB wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.



Verbeelding van punt 29

- 33 • Kleine uitbreidingen van de dorpen worden landschappelijk ingepast door 'dorps' te bouwen langs wegen achter en naar de dijk.

Motivering/achtergronden: Kleinschalige uitbreiding op de oeverwal, in de vorm van wijkjes of standaard verkavelingsplannen tasten de karakteristiek van dorp én gebied aan. De dorpen zijn ontstaan bij boerderijen langs oude wegen en hebben daardoor een organische en ruime opbouw. Vaak zijn er bijzondere richtingen in de verkaveling en overhoekjes in het dorp te vinden. Kleinschalige uitbreidingen kunnen inspelen op deze karakteristiek, door onregelmatig verlopende nieuwe linten te maken. Dorps bouwen, dus groen en in lage dichtheid, is hier passend. (Zie ook visiepunt 11.)

- 34 • Ruimtes en overhoeken binnen de dorpen op de oeverwal moeten worden behouden.

Motivering/achtergronden: De dorpen op de oeverwallen zijn vaak ontstaan uit groepjes boerderijen langs wegen, waarbij de wegen elkaar vaak schuin kruisen. Daardoor zijn er vaak groene overhoeken in de dorpen aanwezig. Deze zijn kenmerkend en waardevol.





Landschapsbeleid Ingepolderde uiterwaarden

- **35** • In de ingepolderde uiterwaarden worden weer hagen op kavelgrenzen en wegbeplantingen aangebracht.

Motivering/achtergronden: Als gemeenten zien wij deze gebieden als landschapsmonumenten. De ingepolderde uiterwaarden zijn bijzondere en zeldzame gebieden. Ze komen in Nederland verder nergens voor. De unieke oplossing die hier gekozen is om het gevaar van het hoge water te weerstaan moet als cultuurhistorisch fenomeen zo zuiver mogelijk bewaard blijven. Daarom willen we de kenmerkende beplantingen, die vooral tijdens de ruilverkaveling zijn verdwenen, weer herstellen.

- **36** • Nieuwe erven worden gebouwd op pollen en worden onderling verbonden met meidoornhagen en knotwilgen.

Motivering/achtergronden: In deze voormalige uiterwaarden was het i.v.m. overstromingen gebruikelijk om woningen en schuren op een verhoging te bouwen, de zogenaamde pollen. Door dijkverleggingen zullen boerderijen moeten worden verplaatst en voorgesteld wordt om die opnieuw op een pol te bouwen. Het herstellen van de hier ooit rijkelijk aanwezige hagen rond erven en percelen kan bij inplaatsing en functieverandering worden meegenomen. Ook bij functieverandering en VAB wordt gestuurd op het herstel van bovengenoemde kenmerken.

Landschapsbeleid Uiterwaarden

- **37** • Het bestaand beleid voor natuur wordt gevolgd.

Motivering/achtergronden: De uiterwaarden van de grote rivieren vormen de ruggengraat van het natuurlijke systeem in Nederland. Een stapsgewijze ontwikkeling naar een natuurlijker beeld hoort daarbij.

- **38** • In de uiterwaarden moeten hagen en beplantingen worden behouden.

Motivering/achtergronden: Waar deze beplantingen nog bestaan worden deze gehandhaafd als typerende relictten (zie ook het volgende punt).

- **39** • De buitendijks liggende delen van de oeverwal worden zichtbaar gemaakt door (noten-) boomgaarden op deze delen aan te leggen.

Motivering/achtergronden: De aanleg van nieuwe beplanting in de uiterwaarden ligt moeilijk in verband met de waterdoorstroming. De uiterwaarden zullen langzaam open worden en op zich is dat goed. Maar openheid en kaalheid staan dicht bij elkaar. Daarom vinden wij het als gemeenten wenselijk om vanaf de dijk een voorgrond in het beeld te maken. (Noten-) boomgaarden zijn daar geschikt voor. Ze voegen ook iets nieuws toe aan ons gebied dat recreatief aantrekkelijk is.

- **40** • Het netwerk van wandelpaden in de uiterwaarden en langs de IJssel wordt beter aangegeven (bewegwijzerd) en waar mogelijk uitgebreid.

Motivering/achtergronden: Langs de IJssel is wandelen mogelijk op enkele plaatsen. Het landschap is redelijk afwisselend, met weiden, akkers, bosjes en geulen en natuurlijk het uitzicht over de IJssel



en is daardoor bijzonder aantrekkelijk om te wandelen. Een doorgaand oeverpad ontbreekt echter en de bewegwijzering van bestaande paden is nu vaak onvoldoende. Onder andere de plannen voor ruimte voor de rivier lijken kansen te bieden om de wandelroutes langs de IJssel uit te breiden.

4.4 Beleid per waardevol landschapselement

Aanvullend op de visie voor de elf landschapseenheden hebben we voor vijf van de tien waardevolle landschapselementen beleidsambities geformuleerd. De ambities voor de overige vijf zijn al beschreven bij de visie op de landschapseenheden. In deze paragraaf zijn ook standpunten ingenomen over hoe om te gaan met dorps- en stadsranden. Dit gaat weliswaar niet om een 'waardevol landschapselement', maar de invloed van dorps- en stadsranden op het omringende landschap is dermate groot dat daar wel iets over gezegd moet worden.

Landschapsbeleid Beken (zie ook beekdalen)

• 41 • Het volledige systeem van sprengbeken met bijbehorend erfgoed moet in stand worden gehouden, worden hersteld en beter beleefbaar en zichtbaar worden gemaakt.

Motivering/achtergronden: Het uitgebreide systeem van beken, sprengkoppen, sprengbeken, opgeleide sprengen en het bijbehorende industrieel erfgoed is uniek en van internationale waarde. Er zijn veel onderdelen van verdwenen, waaronder veel watermolens en delen van de opgeleide sprengen. Deze moeten zo veel mogelijk worden hersteld. Veel elementen liggen bovendien verscholen in het landschap. Deze moeten beter zichtbaar worden gemaakt.

• 42 • De bovenstroomse infiltratie van water, met als doel het vergroten van de kweltoevoer richting sprengen, moet worden vergroot.

Motivering/achtergronden: De wens om sprengen en sprengkoppen open te houden (zie beken) leidt tot meer waterafvoer dan voor natuur optimaal is. Het bovenstrooms infiltreren van water is een compenserende maatregel, waardoor kwelstromen weer toenemen. Sprengen krijgen zo meer water aangevoerd zonder dat er sprake is van een toename van verdroging van natuur. Dit kan uitgevoerd



worden op die plaatsen, waar dit niet conflicteert met HEN/SED-beleid van waterschap Veluwe. Afhankelijk van de aard van de beek of spreng kunnen passende maatregelen worden genomen.

• 43 • Opgeleide sprengen moeten worden behouden en hersteld, inclusief de beekbegeleidende beplantingen. Bovendien moeten deze opgeleide sprengen beter beleefbaar en toegankelijk worden door paden langs de beek aan te leggen.

Motivering/achtergronden: In voorgaande punten is al aangegeven dat het systeem van sprengen en beken zeer waardevol is, waaronder de opgeleide delen van het systeem. De opgeleide delen en de beekbegeleidende beplantingen versterken meer dan gemiddeld de landschappelijke structuur en

vormen aantrekkelijke recreatieve routes, waar cultuur en natuur gezamenlijk beleefd kunnen worden. Vooral langs de opgeleide sprengbeken wordt daarom ingezet op het vergroten van de toegankelijkheid van dit fraaie deel van het landschap.

• 44 • Behoud van het cultuurhistorisch waardevolle systeem van sprengbeken wordt ondersteund, door de watervoerendheid van sprengen en sprengkoppen in stand te houden.

Motivering/achtergronden: Het gehele systeem van beken en sprengen is internationaal waardevol. Vooral de cultuurhistorisch waardevolle, opgeleide sprengbeken en sprengkoppen zijn door de vergravingen zeer specifiek en herkenbaar en moeten behouden blijven. In dit geval gaat het cultuurhisto-

rische belang voor het natuur- en waterbelang. Ook het feit dat een deel van de sprengen is gegraven ten behoeve van de aanvoer van water richting het Apeldoorns Kanaal hoort bij het cultuurhistorische systeem van de sprengen en beken. Zowel om cultuurhistorische redenen, maar ook om functionele redenen moet dit watersysteem in stand blijven. Ook dit kan worden uitgevoerd op die plaatsen, waar dit niet conflicteert met HEN/SED-beleid van waterschap Veluwe. Afhankelijk van de aard van de beek of sprengring kunnen passende maatregelen worden genomen.

• 45 • Per voormalige molenlocatie wordt een ontwikkelingsmogelijkheid gecreëerd, met als doel de molenlocatie weer herkenbaar en beleefbaar te maken. Bij voorkeur inclusief het herstel van het bijbehorende watersysteem en de natuurdoelen.

Motivering/achtergronden: In het verleden maakten zeer veel watermolens deel uit van het sprengensysteem, waarbij deze molens een logische markering waren van overgangen in het systeem. Samen met het verdwijnen van de bedrijfsmatige toepassingen zijn echter veel molens en de bijbehorende inrichting van de sprengen verdwenen. Met het bieden van de ontwikkellocatie (onder strikte voorwaarden) worden twee cultuurhistorische doelen gediend, namelijk enerzijds het herstellen van de reeksen van molenplaatsen en de markeringen in het watersysteem en anderzijds versnelling van het herstel en toegankelijk maken van het systeem van sprengenbeken.

Landschapsbeleid Oude Spoorlijn

• 46 • Het fietspad op het traject van de oude spoorlijn moet worden vervolmaakt, onder andere door herstel van de route onder de A50 door bij Heerde.

Motivering/achtergronden: Het in onbruik geraakte spoortraject Apeldoorn-Hatterij is een geweldige lijn om het landschap van de Veluwevlank te beleven vanaf de fiets. Daar waar al een fietspad ligt is de waarde direct duidelijk. Omdat het tracé veelal niet langs wegen loopt is het prettig om er te fietsen, zowel voor recreanten en toeristen als voor woon-werk en schoolverkeer. Aandachtspunt is dat de aansluiting van de oude spoorlijn op overige netwerken van paden en wegen goed herkenbaar wordt.



• 47 • Langs het tracé van de oude spoorlijn worden verspreide beplantingen met een informele parkachtige uitstraling en schrale bermen gerealiseerd. Motivering/achtergronden: Het is niet altijd direct duidelijk dat dit fietspad op een oude spoorlijn ligt, omdat het vaak gewoon een pad is. Dit zou beter worden als het pad duidelijker herkenbaar is en er overall hetzelfde uitziet. Een verspreide beplanting met verschillende boom- en struiksoorten, die als geheel de lijn aangeeft, kan de herkenbaarheid vergroten. Geschikte soorten zijn vlier, meidoorn, zomereik, hazelnoot, egelantier en tamme kastanje. Beheer van de bermen is gericht op verschraling, waardoor de bermen op termijn meer kruiden zullen gaan bevatten en een grotere ecologische betekenis gaan krijgen.

Landschapsbeleid Apeldoorns Kanaal

• 48 • Het Apeldoorns Kanaal wordt niet als lijn in het landschap benadrukt, maar wordt opgenomen binnen het karakter van de landschap waar het kanaal doorheen stroomt. Dit betekent dat het Apeldoorns Kanaal wordt beplant, daar waar het door de hoge delen van het landschap stroomt. De aanplant wordt gebaseerd op het patroon van het omringende landschap. In de laag gelegen, vaak open gebieden wordt het kanaal niet beplant.

Motivering/achtergronden: Het noordelijk deel van het Apeldoorns Kanaal had oorspronkelijk onbeplante oevers voor trekschuiten en zeilboten. De lijn van dit deel van het kanaal reageert sterk op het



onderliggende landschap: er zitten vaak knikken in het kanaal wanneer en waar het door een hogere landschapsrug heen gaat. Je zou kunnen zeggen dat iedere rug een eigen stukje kanaal heeft. De afwisseling is ook zichtbaar in de hoogte van de dijk langs het kanaal die soms zelfs helemaal ontbreekt. Het met beplanting verdichten van het landschap langs het kanaal op deze ruggen versterkt de kenmerken van het landschap, zeker als het kanaal op de lage delen onbeplant blijft.

• 49 • Schouwpaden langs het Apeldoorns Kanaal worden zoveel mogelijk opengesteld voor recreatief medegebruik.

Motivering/achtergronden: Langs het Apeldoorns Kanaal liggen op diverse plaatsen lange schouwpaden, die recreatief zeer aantrekkelijk zijn, maar niet opengesteld zijn. In het belang van landschaps- en natuurbeleving worden paden opengesteld. Een mooi voorbeeld is het schouwpad tussen Kievitsveld en Hattem, waar over 15 kilometer gewandeld zou kunnen worden.

Landschapsbeleid de Weteringen

• 50 • Langs enkele weteringen moeten wandel- en fietsroutes worden gerealiseerd.

Motivering/achtergronden: De toegankelijkheid van het weteringengebied is op dit moment beperkt en recreanten en bewoners zijn afhankelijk van bestaande smalle wegen. De weteringen vormen aantrekkelijke lijnen in het landschap en schouwpaden en de voorgestelde strook land bieden goede kansen om het gebied toegankelijk te maken voor langzaam verkeer.

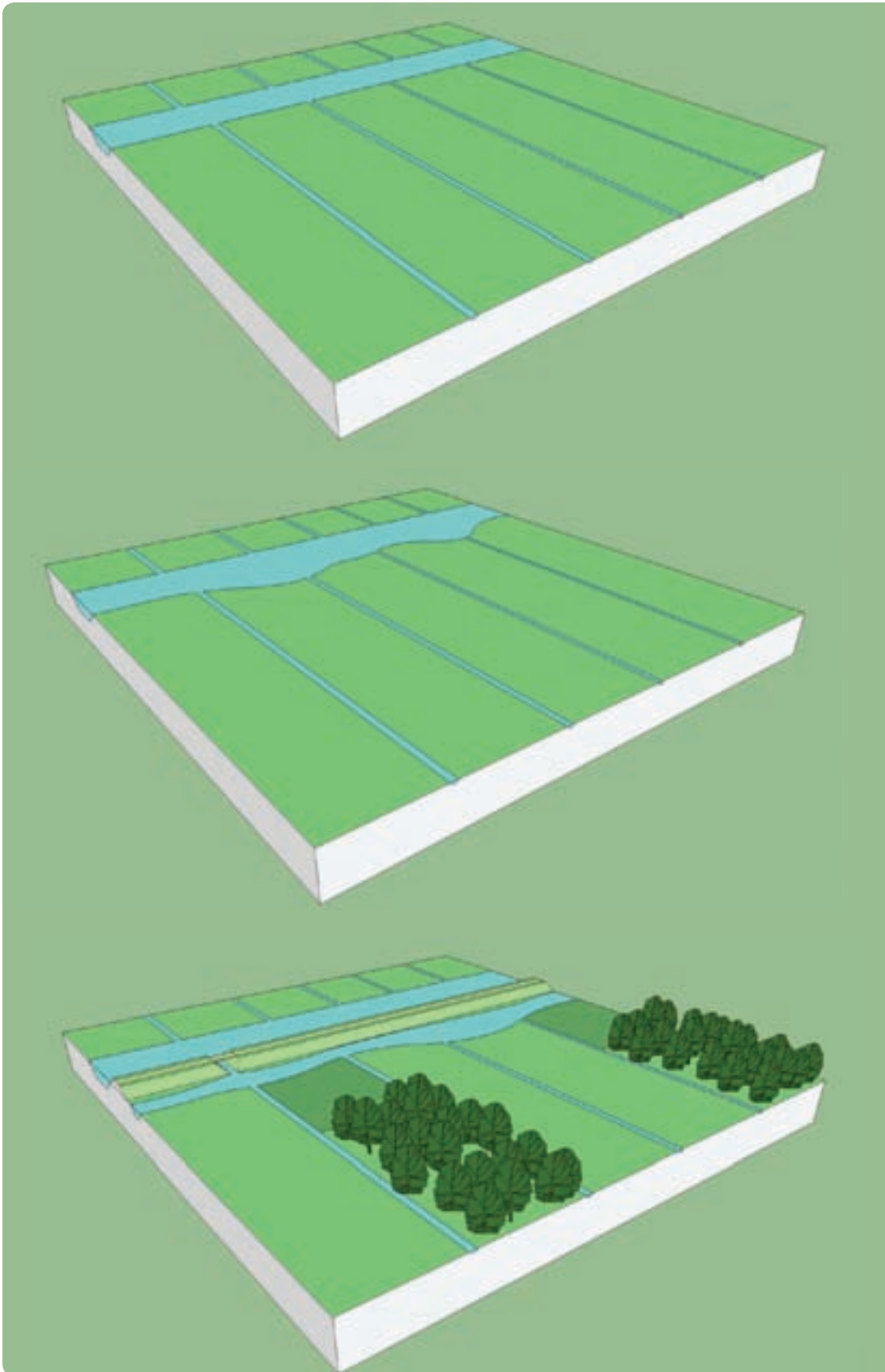


• 51 • De Nieuwe Wetering wordt beplant, daar waar hij door de hoge delen in het landschap stroomt.

Motivering/achtergronden: Voor de weteringen is het algemene uitgangspunt dat deze als onbeplante lijnen in het landschap liggen, met als doel om zoveel mogelijk openheid in het gebied te behouden. De Nieuwe Wetering is als enige wetering gegraven dóór de hoge gronden, waarbij de Nieuwe Wetering gedeeltelijk omgeven wordt met bebouwing en beplanting op die hogere gronden. Door nog meer beplanting (binnen de eigen karakteristiek) toe te voegen wordt de landschappelijk doorsnijding van deze wetering afgezwakt en wordt het wisselende karakter van de wetering juist versterkt.

• 52 • De strakke lijnvoering van de weteringen wordt behouden, door ecologische maatregelen achter een pad of kade met parallelsloot aan te leggen.

Motivering/achtergronden: Op dit moment worden ecologische stapstenen gerealiseerd aan de oever van de bestaande weteringen. De kenmerkende strakke lijnen van de weteringen in het landschap worden door deze maatregelen afgezwakt. Voorgesteld wordt om parallel aan de wetering een smalle strook land te laten liggen (met de bestaande oeverlijn) en daarachter, op de koppen van de slagen, natte gebieden te maken met water, schraalgraslanden en broekbossen. Door deze maatregelen te nemen over de breedte van een slag, wordt zowel de herkenbaarheid van de wetering als die van de ontginningen versterkt.



Verbeelding van punt 52. Boven: huidige situatie van de weteringen. Midden: effect huidige ecologische inrichting. Onder: visievoorstel volgens punt 50,51 en 52..

Landschapsbeleid Veluwe Banddijk / IJsseldijk

- **53** • De Veluwe Banddijk wordt tussen Wilp en Klarenbeek overal toegankelijk voor wandelaars.

Motivering/achtergronden: De IJsseldijk is een 'normale' dijk en dus toegankelijk, maar het zuidelijk deel, de Veluwe Banddijk, heeft geen weg op de dijk. Ten zuiden van Wilp is hier en daar nog wel een pad op de dijk maar het loopt niet meer door, zeker niet naar Klarenbeek (waar de dijk eindigt/begint). Juist dit zuidelijke deel is zeer bijzonder. Hij is in omvang en samenstelling (met landgoederen, wielen, etc.) uniek voor Nederland en dus zeer waardevol. De kruin van de dijk is bij uitstek geschikt om dit bijzondere landschap waar te nemen.

- **54** • Het doorgaand verkeer wordt op de dijk zoveel mogelijk geweerd, ten gunste van recreatief medegebruik van de dijk.

Motivering/achtergronden: De dijk wordt relatief druk bereden, zeker op mooie dagen. Dit is jammer, want juist deze dijk is bij uitstek geschikt voor allerlei vormen van recreatie. De dijk is de mooiste lijn om het omringende landschap waar te nemen, om te wandelen, te fietsen, etc. Het weghalen van het doorgaande auto- en motorverkeer van de dijk is dan ook één van de allergrootste landschapsverbeteringen die hier door te voeren is.

- **55** • Gekozen wordt voor behoud en versterking van het landgoederenprincipe langs de Veluwe Banddijk tot aan Terwolde, met ruimte voor nieuwe landgoederen tussen Wilp en Terwolde.

Motivering/achtergronden: Landgoederen in de omvang, concentratie en aard zoals langs het zuidelijke deel van de Veluwe Banddijk vormen een uniek verschijnsel in Nederland en zijn op nationaal niveau waardevol. Tussen Wilp en Terwolde is er, behalve voor het versterken van het historische beeld, ook ruimte voor nieuwe landgoederen. Dit worden bij voorkeur nieuwe interpretaties van de kwaliteiten van deze plekken, zodat er geen historische verwarring ontstaat. Als gemeenten streven we naar toevoeging van nieuwe cultuurhistorie, waardoor het totale gebied nog aantrekkelijker wordt. Hoofdkenmerk van het nieuwe landgoed moet zijn, dat de dijk wordt geïntegreerd in de landgoedinrichting (beplantingen, uitzichten, etc.).

Tijdelijk afgesloten in verband
met onderzoek Waterschap
Veluwe naar aanvullende
herstelmaatregelen Bomendijk.

Landgoed De Poll, juli 2005
Voor informatie: info@witterentmeesters.nl

Wandelroute over het zuidelijke
deel van Veluwe Bandijk (hier de
bomendijk) herstellen

Veluwe Bandijk

verbouw huizen

WINDMOLENS PLAATSEN

schuren, huthuisjes, derenverblijven plaatsen

opzetten water

zakswegen ontworpen naar verharde paden

INFORMATIE EN RECLAME BORDEN PLAATSEN

niets doen, ontstaan ruigte

parkeervoorzieningen aanleggen

weide van dieren

bomen kappen

randen natuurlijk beheren

verlagen mastveld

leidingen aanleggen

kulen graven

MAISAKKERS MAKEN

heggen planten

STELLINGENTEELT TOEPASSEN

nieuwe huizen bouwen

natuurvoorzieningen aanleggen

afplaggen heide

aanleggen ruitpaden

SILO'S PLAATSEN

reclame masten plaatsen

boomzanden rooien en planten

VISSTEIGERS PLAATSEN

stijl-schur ombouwen tot water

de-sensibilis- lekken plaatsen

wegmaatregel, drempels, versmallingen, vluchtheuvels

tijdelijke voorzieningen voor de tuinbouw plaatsen

KANSTOEPEN PLAATSEN

natuurlijk grasveld maken

gebouwen slopen

waterbeheer, stuwen plaatsen

keuzelandbouw haken

permanent bewoone recreatiewoning

paardenbakken maken

containerteelt toepassen

weide maken

hekken plaatsen

VOLKSTUINEN AANLEGGEN

natuurbos ontwikkelen

rezeine wegen aanleggen

wegbeplanting aanleggen

stalen plaatsen

kassen bouwen

bomen planten

stallen slopen

boonkwekerijen

PAARDENHEKKEN PLAATSEN

winkels/stallingen bij boerderij plaatsen

vogelkijkhutten, schuilhutten plaatsen

HERPROFILERING BEEK

tuincentra ontwikkelen

aanleggen wandelroutes

poelen aanleggen

tuinop-1-2
educatieve centra bouwen

BUSHALTES PLAATSEN

gronden samenvoegen, sloten dempen, egaliseren

zand/klei winnen

aanleggen fietspaden

buitenmeubilair plaatsen

golfbanen aanleggen

productiebos planten

zandverstuvings bouwen

lanen aanleggen

dijk aanleggen/versterken

autooprijgaten plaatsen

houtsingels planten
taxiplaatsen plaatsen

ESDOUWEN PLAATSEN

verlichting plaatsen

transferia ontwikkelen

GSM MASTEN PLAATSEN

manage ontwikkelen

weide van koeien

ontwikkelen kleine campings

cafes, terrassen, theetuinen exploiteren



5 Actoren in het landschap

5.1 Bouwers van het landschap

Het landschap is te zien als het min of meer toevallige resultaat van talloze acties van individuele eigenaren, gebruikers en beheerders van gronden in het buitengebied. Denk daarbij aan agrariërs, burgers, overheden en terreinbeherende instanties. Zij hebben gezamenlijk zeer grote invloed op het landschap.

Grondeigenaren maken eigen afwegingen over hoe zij met het landschap omgaan. Ze beïnvloeden het landschap doordat ze landschapsbouwende activiteiten uitvoeren. Landschapsbouwende activiteiten zijn alle ingrepen die het landschapsbeeld beïnvloeden. Dat loopt uiteen van egaliseren tot kappen en planten, bouwen en slopen, etc.

Grondeigenaren zijn soms wel (bijvoorbeeld bij de realisatie van landgoederen, de aanleg van een poel of van andere natuurgebieden), maar soms ook niet doelgericht bezig om met hun ingrepen in hun tuinen en terreinen een groter en sterker landschap te bouwen. Omdat de doelen en belangen van de diverse eigenaren nogal kunnen verschillen is het vasthouden van samenhang en daarmee van herkenbaarheid van ons landschap vaak lastig. Soms dreigen zelfs waardevolle delen van ons landschap verloren te gaan.

Als reactie daarop is een tweede groep landschapsbouwers ontstaan. Dit zijn de vele mensen die zich hebben georganiseerd in een groep, een stichting of een vereniging die zich actief bezig houdt met het landschap in de meest brede zin van het woord. Vaak gaat het om mensen die geen eigenaar zijn, maar wel gebruiker of beheerder van dat landschap.

Binnen het landschap van Veluwe tot IJssel zijn tientallen organisaties actief op het gebied van landschap, natuur, cultuurhistorie, recreatie, etc. Sommige groepen voeren zelf uit, andere proberen

grondeigenaren te beïnvloeden. Maar allemaal zijn ze bezig om een beter landschap te maken.

Omdat alle acties van grondeigenaren en belangengroeperingen van betekenis zijn voor ons landschap, vinden wij het als gemeenten belangrijk om waar mogelijk sturing te geven aan deze landschapsvormers of actoren. Zoals eerder gezegd willen wij dat doen door met dit LOP een structuur te bieden voor het maken van een goed landschap. Met dit LOP wordt er naar gestreefd om eigenaren en betrokken organisaties vooral informatie verschaffen en te beïnvloeden. Met de landschapsvormkaart wordt een landschappelijke indeling aangeboden die, indien overgenomen door deze eigenaren en organisaties, zal leiden tot samenhangende keuzes en daarmee tot een meer samenhangend en beter leesbaar landschap. Bovendien worden in de visie voorstellen voor landschapsversterkende maatregelen gedaan, die door allerlei betrokkenen kunnen worden uitgevoerd.

De gemeenten zullen zelf uitvoering aan de visie geven, wat een impuls zal zijn voor het landschap van Veluwe tot IJssel. Maar ook eigenaren en organisaties kunnen zich laten inspireren door de beschrijvingen en visie, waarmee de impuls alleen maar groter kan worden. Daar hopen wij als gemeenten op, samen doen we het beter!

5.2 Kennis en kunde in ons landschap

Het LOP kan niet sturen op alle facetten van het landschap, daarvoor is het teveel een plan op hoofdlijnen. Daarom is het zeer prettig dat, aanvullend op het LOP, allerlei kennis en kunde aanwezig is bij grondeigenaren en organisaties. Kennis die wij als gemeenten graag beter benutten en toegankelijk willen maken. Gebruiken van aanwezige kennis is een belangrijk gegeven van effectieve samenwerking. Wij geloven dat samenbundeling van deze

kennis leidt tot een adequater en meer gedragen landschapsontwikkeling.

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van organisaties die actief zijn binnen het landschap van Veluwe tot IJssel en die betrokken zijn geweest bij het opstellen van dit LOP. Binnen de organisaties is onderscheid te maken in het karakter en de activiteiten van de betreffende partijen. Er is een onderscheid gemaakt tussen overheden, terreinbeherende organisaties, adviesorganisaties, landschapsuitvoerders en belangenorganisaties. Wij hopen dat dit overzicht helpt bij het vinden van de kennis, hulp en inspiratie bij het opstellen van landschapsplannen! Voor extra informatie is in Bijlage 2 een overzicht gegeven van de organisaties en hun website.

5.3 Overheden

Gemeente Epe

Binnen de gemeente Epe is een tweetal afdelingen verantwoordelijk voor de landschappelijke kwaliteit. Dit zijn de afdelingen Openbare Ruimte en Strategie & Ontwikkeling. Vanuit Openbare Ruimte wordt inhoudelijk geadviseerd met betrekking tot beplantingsplannen, inrichtingsplannen, enz. De afdeling voert het beheer over de wegbeplantingen en het gemeentelijk bosbedrijf en adviseert met betrekking tot ruimtelijke ontwikkelingsplannen in relatie tot landschappelijke inpassing. Ook voert zij samen met SLG landschapsprojecten uit en ondersteunt zij particulieren bij plannen voor herstel van landschapselementen.

De afdeling Strategie & Ontwikkeling heeft een toetsende rol en een ontwikkelende rol. In beide gevallen komt het landschappelijke aspect aan de orde. De afdeling ontwikkelt het beleid ten aanzien van het landschap zoals dit landschapsontwikkelingsplan, maar ook cultuurhistorisch beleid of be-

leid voor nieuwe landgoederen. Voor ontwikkelingen in het landelijk gebied is behoud en versterking van de landschappelijke kwaliteit een belangrijk uitgangspunt. Zo is bij het maken van nieuwe bestemmingsplannen of planherzieningen de landschappelijke component een belangrijk onderdeel van het geheel. Bescherming van landschapselementen, compensatie of verevening in verband met ruimtelijke ontwikkelingen zijn onderwerpen die in dit proces worden gewogen. Binnen Strategie en ontwikkeling komt ook de inbreng vanuit cultuurhistorie en archeologie tot stand. Binnen deze afdeling vindt ook afstemming in de uitvoering van het provinciaal en waterschapsbeleid plaats en worden de gebiedsprocessen (Wisselsepoort) in het landelijk gebied gecoördineerd.

Gemeente Heerde

Binnen de gemeentelijke organisatie is met name de afdeling Ruimte, team Ruimtelijk beleid en Ontwikkeling en het team Ruimtelijke Inrichting en Beheer, bezig met de landschappelijke kwaliteit en ontwikkeling verantwoordelijk voor de ontwikkeling en beheer van de ruimtelijke kwaliteit.

In het kader van ruimtelijke ontwikkelingen bestaat in toenemende mate aandacht voor de landschappelijke en daarmee ruimtelijke kwaliteit. Ook vanuit de potentie van het landelijk gebied voor de ontwikkeling van recreatie en toerisme wordt de landschappelijke kwaliteit als belangrijke drager gezien. De gemeentelijke “structuurvisie voor het landelijk gebied” vormt een zoneringskader voor de ruimtelijke indeling en beschrijvingen van de onderschei-

den deelgebieden. Hierin is de variëteit in het landschappelijk gebied tussen IJsselzone en de Veluwe nader omschreven.

Op dit moment is een aantal omvangrijke (gemeentelijke) projecten in voorbereiding die een belangrijke invloed hebben op de landschappelijke inrichting en kwaliteit van het gebied. Deze projecten zijn de aanleg van de Hoogwatergeul Veessen-Wapenveld, de Hattemerpoort, ontwikkeling Apeldoorns Kanaal, Natuurtransferium Heerderstrand, realisatie van de groene Wiggen, functieveranderingsbeleid en uitbreiding van kernrandzones. Het LOP zal hiervoor een belangrijk afwegingskader vormen.

Gemeente Voorst

Binnen de gemeente Voorst loopt de verbintenis met landschap via de vakgroepen G&I (Groen en Infrastructuur) en ROW (Ruimtelijke Ordening en Wonen). Er zit een onderscheid in de benadering vanuit de beide vakgroepen.

Vanuit G&I worden projecten geïnitieerd en wordt inhoudelijk geadviseerd met betrekking tot beplantingsplannen, inrichtingsplannen, enz. De activiteiten lopen uiteen van het organiseren van boomplantedagen en beschikbaar stellen van plantmateriaal tot het adviseren met betrekking tot ruimtelijke ontwikkelingsplannen in relatie tot landschappelijke inpassing.

ROW heeft een toetsende rol en een ontwikkelende rol. In beide gevallen komt het landschappelijke

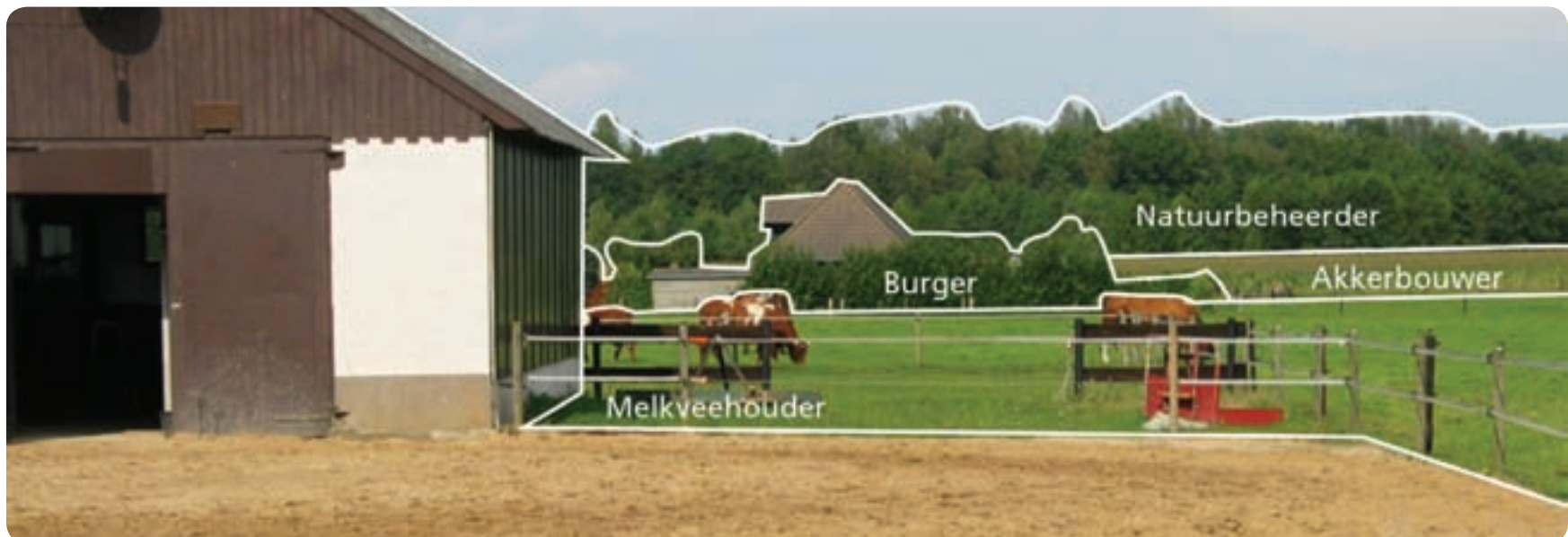
aspect aan de orde. Bij het maken van nieuwe bestemmingsplannen of planherzieningen is de landschappelijke component altijd een onderdeel van het geheel. Welke onderdelen/elementen dienen beschermd te worden? Is compensatie in verband met een nieuwe ruimtelijke ontwikkeling aan de orde? Binnen ROW komt ook de inbreng vanuit cultuurhistorie en archeologie tot stand. Het is binnen de gemeente Voorst praktijk dat er nauw contact tussen de vakgroepen is over ontwikkelingen die het landschap betreffen.

Provincie Gelderland

De provincie Gelderland werkt aan een gevarieerd en economisch gezond landelijk gebied. Dit doet ze samen met inwoners, boeren, bedrijven, overheden en maatschappelijke organisaties. Elementen zijn onder andere duurzame productie van veilig voedsel, behoud en ontwikkeling van natuur, bevorderen van dier- en milieuvriendelijke agrarische bedrijven en inspelen op klimaatverandering. De provincie Gelderland wil natuur, bos en landschap in Gelderland versterken. Onder andere in het Gebiedsplan Natuur en Landschap geeft de provincie aan welke natuur-, bos- en landschapsdoelen de provincie wil realiseren. De provincie stuurt ook nationale natuur- en landschapsdoelen aan, zoals het realiseren van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en ontwikkeling van de Nationale Landschappen (waaronder de Veluwe).

Dienst Landelijk Gebied

De Dienst Landelijk Gebied (DLG) voert namens de provincie onder andere de Wet Inrichting Landelijk



Gebied (WILG) uit. De Dienst Landelijk Gebied is een uitvoerende dienst van LNV die in opdracht van provincies, rijk en andere overheden beleid vertaalt naar uitvoering in concrete projecten voor het inrichten van groene gebieden voor natuur, recreatie, milieu en landbouw. DLG verwerft in het kader van WILG gronden, richt die gronden opnieuw in en draagt gebieden vervolgens over aan gebieds-beherende instanties en agrariërs. Daarnaast worden geldstromen bij elkaar gebracht. DLG zoekt naar samenwerking en oplossingen die passen bij de (bestuurlijke) wensen en de eigenschappen van het gebied.

Ruimte voor de Rivier / Rijkswaterstaat

Het programma Ruimte voor de Rivier bestaat uit 40 maatregelen die het Nederlandse stroomgebied van de Rijn, waaronder de IJssel, en een gedeelte van de Maas beter zullen beschermen tegen overstromingen. Tegelijkertijd bieden de maatregelen kansen om de omgeving van de rivieren mooier en aantrekkelijker te maken. Het rivierengebied moet er in economisch, ecologisch en landschappelijk opzicht beter van worden. De maatregelen zijn vastgelegd in de Planologische Kernbeslissing (PKB) Ruimte voor de Rivier. Projecten in de regio IJsselvallei zijn de dijkverlegging bij Cortenoever, bij de Voorster Klei, de uiterwaardenvergraving Bolwerksplas en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld.

Waterschap Veluwe

Waterschap Veluwe zorgt voor veilige dijken langs de IJssel en de randmeren, een juist waterpeil en schoon oppervlaktewater op de Veluwe. Ook is het Waterschap verantwoordelijk voor het zuiveren van afvalwater uit huishoudens en bedrijven. Waterschap Veluwe houdt zich in de regio IJsselvallei met een groot aantal plannen bezig, waaronder diverse beheers- en onderhoudsplannen van sprengen en beken, herstel van delen van het Apeldoorns kanaal, het tegengaan van verdroging in 'TOP-lijstgebieden', herstel van waterkwaliteit en inrichting van ecologische oevers langs de wateringen en de hoogwatergeul Veessen-Wapenveld.

5.4 Terreinbeherende organisaties

Natuurmonumenten

Natuurmonumenten is een onafhankelijke vereniging die natuur, landschap en cultuurhistorie veiligstelt door gebieden aan te kopen, op professionele wijze te beheren en te beschermen. Natuurmonumenten heeft rond de 900.000 leden. De vereniging beschermt en beheert zo'n 100.000

hectare verdeeld over 348 natuurgebieden. In samenwerking met vele anderen werkt zij voortdurend aan uitbreiding van het beschermde areaal. Zij geeft een stem aan de waarde van natuur, landschap en daarmee samenhangende cultuurhistorie en toont telkens aan dat natuur- en landschapsbescherming cruciaal is voor het leefbaar houden van Nederland. Zij biedt aan mensen op allerlei manieren de gelegenheid om actief in contact te komen met natuur en landschap en bouwt aan publieke bewustwording en draagvlak. Natuurmonumenten beheert in de regio onder andere de Empese en Tondense Heide, het Deelerwoud, de Loenense Hooilanden en Appensche Veld.

RGV

RGV houdt zich bezig met het beheren en exploiteren van (dag)recreatieve voorzieningen voor een breed publiek in Gelderland en Noord-Limburg. In samenwerking met overheid en bedrijfsleven wil RGV een zo groot mogelijke variatie aan recreatieve watergerelateerde activiteiten realiseren in een natuurlijke omgeving en daarmee een toonaangevend aanbieder en platform worden voor gezonde, duurzame recreatie in de buitenlucht. RGV beheert in de regio de recreatiegebieden het Heerderstrand, Kievitsveld en Bussloo.

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer is in 1899 opgericht om de Nederlandse staatsbossen te beheren en nieuwe bossen aan te leggen. In de loop van de twintigste eeuw zijn de taken van Staatsbosbeheer uitgebreid met natuurbescherming, landschapsontwikkeling, recreatie en groene gebieds-ontwikkeling. De aandacht voor cultuurlandschappen en cultuurhistorische objecten groeit. Er is grote belangstelling en waardering voor eigenheid en lokale geschiedenis. Staatsbosbeheer ziet het als een belangrijke taak hierop in te spelen. Staatsbosbeheer heeft de ambitie de cultuurhistorische 'parels' van Nederland weer in hun oorspronkelijke staat te brengen en voor de volgende generaties te bewaren. Vaak gaat het om plaatsen waar natuur en cultuur bij elkaar komen. Bijvoorbeeld hunebedden, grafheuvels, forten, rivierbeddingen, beekdalen, heuvelland, veenweiden, buitenplaatsen en landgoederen. SBB beheert onder andere Boswachterij Kootwijk en Radio Kootwijk.

Stichting het Gelders landschap

Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen is een organisatie die gesteund wordt door 42.500 begunstigers, 450 vrijwilligers, overheden, fondsen en sponsors. Idealisme én realisme maakten

Geldersch Landschap en Geldersche Kasteelen de afgelopen decennia tot een natuur- en cultuurbeschermer met een gigantisch waardevol bezit: ruim 11.000 hectare historische grond, ruim dertig kastelen en landhuizen en tal van boerderijen, samen meer dan 135 van de mooiste plekjes van Gelderland. Daarnaast beschikt de stichting over een grotendeels nationaal geregistreerde museumcollectie van 18.000 stukken. Het Gelders Landschap beheert onder andere de Cannenburch, Tongeren, Pollense Veen en Wildlust, Petrea en de Veesserwaarden.

Kroondomeinen

Kroondomein Het Loo bestaat wat betreft de eigendomsverhoudingen uit twee gebieden: Staatsdomein bij Het Loo (3640 ha.), bestaande uit Paleis het Loo en de tuinen, het Paleispark en een deel van de Koninklijke Houtvesterij. Dit is eigendom van de Staat der Nederlanden en valt onder de dienst Domeinen van het Ministerie van Financiën. Het eigenlijke Kroondomein (6750 ha.), dat het grootste deel van de Koninklijke Houtvesterij omvat, is eveneens in eigendom van de Staat der Nederlanden, maar met gebruiksrecht voor de drager van de kroon, momenteel dus Koningin Beatrix. Voor een doeltreffend beheer en om onnodige versnippering van het gebied te voorkomen, wordt Kroondomein Het Loo als eenheid beheerd. Aan het hoofd staat een rentmeester. Dit is de opperhouthvester, thans de heer Kuper.

5.5 Adviesorganisaties

Gelders Genootschap

Het Gelders Genootschap is een vereniging van gemeenten die zich al meer dan tachtig jaar inzet voor het behoud en de bevordering van de schoonheid van stad en land. Zij doet dit door 50 gemeenten te adviseren over een breed spectrum van aspecten van ruimtelijke kwaliteit. De aandacht van het Genootschap gaat daarbij niet alleen uit naar het behoud van bestaande kwaliteiten maar ook naar het creëren van ruimte voor vernieuwende ideeën. De Sector Cultuurhistorie adviseert gemeenten op het brede terrein van de cultuurhistorie. De expertise van de Sector bestrijkt de volgende vakgebieden:

- Monumenten
- Historische geografie
- Kunst- en architectuurgeschiedenis
- Tuin- en landschapsarchitectuur
- Archeologie
- Planologie

Erfgoedplatform in de Gemeente Epe
" ... alles van waarde is weerloos ... "

Landschapsbeheer
Gelderland

provincie
Gelderland

Vereniging voor divers, duurzaam en dynamisch platteland
VELUWE IJSSELZOOM



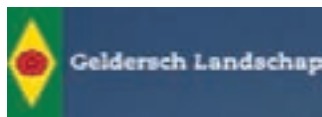
KROONDOMEIN
HET LOO



Natuurmonumenten



Toer de Boer op



Landschapsbeheer Gelderland

Landschapsbeheer Gelderland is een Gelderse organisatie die zich al meer dan 20 jaar inzet voor het cultuurlandschap: het landschap met heggen, boomgaarden, dijken, akkers, beekjes en boerenerven. Iedere provincie kent een stichting Landschapsbeheer en het landelijke bureau Landschapsbeheer Nederland ondersteunt deze twaalf. Eén van de kenmerken is de grote mate van samenwerking. Aangezien Landschapsbeheer Gelderland geen eigen gronden in eigendom heeft, maar wel streeft naar een mooi cultuurlandschap is men genoodzaakt om veel met anderen samen te werken. Naast een projectorganisatie is Landschapsbeheer Gelderland ook een loketorganisatie. Boeren, burgers, buitenlui en bestuurders kunnen er terecht voor het verkrijgen van kennis en kunde. Men geeft advies, organiseert activiteiten en begeleidt aanvragen voor subsidie.

IVN (Instituut voor Natuureducatie) Gelderland

Het IVN heeft tot doel om bij te dragen aan een duurzame samenleving door mensen te betrekken bij natuur, milieu, landschap en leefomgeving. IVN-vrijwilligers zijn door heel het land actief in en voor de natuur in hun omgeving. De vrijwilligersorganisatie bestaat uit 174 lokale IVN-afdelingen met zo'n 18.000 leden, die veelal actief zijn voor hun afdeling. De afdelingen werken per provincie samen in een district en organiseren leuke en leerzame activiteiten, voor jong en oud. Bijvoorbeeld wandel- en fietsexcursies, cursussen en kinderactiviteiten. In hun eigen omgeving zijn IVN-vrijwilligers regelmatig betrokken bij gemeentelijk overleg over natuuronderwerpen en verzorgen ze natuurlessen in het basisonderwijs.

KNNV

De Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (KNNV) is een vereniging die actief in en met de natuur bezig wil zijn: met natuurbeleving, met natuurstudie en met natuurbescherming. Anders gezegd: de KNNV is de vereniging voor veldbiologie. De KNNV bestaat uit een groot aantal afdelingen. Momenteel zijn er ruim 50, verspreid over het gehele land. In de afdelingen wordt het grootste deel van de activiteiten georganiseerd. De afdelingen houden excursies, lezingen, weekenden en cursussen. Zij doen inventarisatiewerk (zoals vogeltellingen of planteninventarisaties voor landelijk onderzoek) en laten hun stem horen bij landinrichtingsplannen of bedreigde natuurgebieden.

Stichting IJsselhoeven

Stichting IJsselhoeven is opgericht door een groep bewoners van het landschap van Veluwe tot IJssel die het verdwijnen van de karakteristieke IJsselhoeven aan het hart gaat en zich willen inzetten voor het behoud van de hoeven en de erven. De Stichting zet zich onder andere actief in bij de realisatie en/of verspreiding van projecten, documentatie, bijeenkomsten en uitwisseling van kennis en materialen.

De Stichting heeft ten doel:

- het behouden, beheren en benutten van historische boerderijen en erven in het landschap van Veluwe tot IJssel.
- het verrichten van al hetgeen daarmee verband houdt of daartoe bevorderlijk kan zijn, alles in de meest uitgebreide zin genomen.

Vereniging Kleine Kernen Gelderland

Bewoners van het platteland en kleine kernen mogen volgens VKK hun eigen leefomgeving als hoogst deskundige en hoogst gemotiveerde vormgeven. De VKK Gelderland stimuleert en helpt bij het van onderop plannen maken. Samenwerking tussen plattelandsbewoners staat hierbij centraal. De VKK Gelderland laat de stem van plattelandsbewoners doorklinken bij gemeente-overstijgende organen ten aanzien van plattelandsbeleid. De VKK Gelderland gelooft in proactieve beïnvloeding van beleid door samenwerking van diverse groeperingen/ samenwerkingsverbanden die beleid ontwikkelen en uitvoeren op het platteland. De VKK Gelderland is van mening dat de aanwezigheid van een dergelijke groepering/samenwerkingsverband in iedere kleine kern gewenst is.

VVV IJsselvallei

De VVV IJsselvallei vervult de functie van 'gastheer' voor inwoners en toeristen op gemeentelijk en regionaal niveau, in dit geval voor de plaatsen van de gemeenten Apeldoorn, Brummen, Epe, Heerde en Voorst. Concreet betekent dit het verstrekken van actuele en betrouwbare informatie, ondersteunen van toeristisch-recreatieve ondernemers, promotie van stad en streek en ontwikkeling van nieuwe producten en diensten.

Erfgoedplatform Epe

Het Erfgoedplatform Epe werd in 2004 opgericht met als doelstelling: het bevorderen en het in stand houden van de belangstelling voor en het behoud van erfgoed (in de gemeente Epe) in de breedste zin van het woord.

Dat wordt gedaan door middel van:

- gezamenlijke evenementen en vergaderingen.
- historisch onderzoek, vastlegging/documenteren.
- behoud van collecties en historische objecten alsmede stimuleren van oude gebruiken.
- (on)gevraagd advies geven (o.a. aan de gemeente Epe).
- onderlinge informatie-uitwisseling.
- PR.

Heerder Historische Vereniging

De Heerder Historische Vereniging werd officieel opgericht in 1975. De vereniging heeft een gespecialiseerde bibliotheek en historisch archief, waaronder een fotoarchief dat 100 jaar terug in de tijd gaat en antwoorden geeft op vragen over allerlei locaties in onze gemeente. Het ledental van de vereniging is intussen opgelopen tot circa 1050. Ruim 60 vrijwilligers helpen het bestuur om openingsuren mogelijk te maken, een blad te redigeren, tentoonstellingen in te richten en om archieven te beschrijven, te rubriceren en in computerbestanden te verwerken, en het depot en de bibliotheek te beheren.

Oudheidkundige Kring Voorst

De doelstelling van de OKV is de bevordering van de kennis van land en volk van de gemeente Voorst en directe omgeving. De vereniging wil haar doel bereiken door het houden van lezingen en tentoonstellingen, het bevorderen van onderzoek naar de lokale geschiedenis, het verwerven of bevorderen van bewaring van archieven en historische voorwerpen en het samenwerken met anderen die een gelijk doel nastreven.

5.6 Landschapsuitvoerders

Stichting IJsselboomgaarden

De Stichting IJsselboomgaarden heeft als doel hoogstamfruitboomgaarden in de IJsselstreek te behouden. Dit doet men door eigenaren en beheerders met raad en daad te ondersteunen. Men werkt samen met gemeenten en andere organisaties werkzaam op het gebied van landschapsbeheer. Samen willen ze het behoud van hoogstamfruitbomen in de IJsselstreek, een extra impuls geven. Het werkgebied van de stichting is gelegen tussen Zwolle, Broekland, Deventer, Nijbroek, Oene, Hattem, inclusief de gehele gemeente Voorst.

De belangrijkste activiteiten van de stichting zijn:

- Promoten van hoogstamboomgaarden met streekspecifieke fruitrassen in de IJsselstreek;

- Kennis verspreiden over aanleg en beheer van boomgaarden;
- Bevorderen van verwerking en afzet van hoogstamfruit;
- Bevorderen van natuurontwikkeling in de boomgaard;
- Bemiddelen en ondersteunen bij boomgaardbeheer.

Stichting Heg en Landschap

De Stichting Heg en Landschap wil meer en beter onderhouden, mooiere heggen en meer heggen-landschappen in Nederland. De stichting wil heggen weer een plek op het platteland geven, een duurzame plek voor heggen die belangrijke rollen vervullen.

De Stichting Heg en Landschap draagt hier aan bij door:

- Werk in het veld; door het stimuleren van de aanleg van nieuwe heggen en het verbeteren van de kwaliteit van onderhoud en beheer.
- Kennis uitwisseling: door het verspreiden van kennis en vaardigheden over het belang van heggen, moderne toepassingsmogelijkheden en goed, aangepast beheer. Als het nodig is nieuwe kennis ontwikkelen.
- Leerpunten te formuleren; voor een beter beleid en regelgeving. De Stichting doet dit niet in haar eentje, maar wil mensen en organisaties enthousiast maken, ondersteunen en betrekken bij het vormgeven en uitvoeren van activiteiten.

Stichting Natuur Anders

SNA zet zich in voor natuur in de regio en werkt aan natuur- en landschapsprojecten die zij belangrijk vinden, zoals reservaten en tuinen aanleggen

en beheren, en educatieve projecten organiseren voor kinderen en volwassen. Ook adviseren ze regelmatig gemeenten en provincie over ruimtelijke ordeningsplannen. De Stichting Natuur Anders is een regionale stichting die werkzaam is in de gemeenten Deventer, Voorst en Lochem en omstreken. Met de oprichting in 1991 wilde de stichting zich hard gaan maken voor de natuur met als hoofdtaak natuuronderhoud, behoud en re-integratie van natuur. Later kwamen er diverse andere taken bij, waaronder advies en voorlichting.

Vereniging Veluwe IJsselzoom

Vereniging Veluwe IJsselzoom is een plattelandsvereniging die een divers, duurzaam en dynamisch platteland nastreeft. Op initiatief van zowel streekbewoners als agrariërs is de vereniging april 2002 opgericht. Veluwe IJsselzoom bestaat uit verschillende werkgroepen. Zo houdt een werkgroep zich bezig met de nestbescherming van weidevogels en onderhoudt een andere werkgroep landschappelijke elementen.

De Vereniging Veluwe IJsselzoom stelt zich ten doel om door gezamenlijke inspanning van boeren en andere streekbewoners duurzame activiteiten en ontwikkelingen in het gebied te stimuleren. Dat moet leiden tot behoud en ontwikkeling van een aantrekkelijke leefkwaliteit alsmede van natuur- en landschapswaarden en versterking van de economische draagkracht van het gebied.

De Spaanse Ruiter

De Spaanse Ruiter is een natuurwerkgroep, die is opgericht door bewoners uit de omgeving Voorst. De natuurwerkgroep staat voor behouden, onderhouden en ontwikkelen van het landschap en de

natuur, voornamelijk in de gemeente Voorst. Daar probeert men zoveel mogelijk mensen bij te betrekken. Men houdt zich onder andere bezig met herstel van de kerkepaden in Voorst, aanleg van bospaden, het knotten van wilgen en onderhoud van natuurgebieden.

Weidevogelgroep IJsselvallei

In de gemeente Voorst is een groep enthousiaste vrijwilligers actief om de weidevogelstand te beschermen tegen de gevaren van buitenaf, zoals landbouwmachines en dergelijke. Er is een zeer goede samenwerking ontstaan met de boeren wiens eigendommen uiteindelijk betreden worden.

5.7 Belangenorganisaties

Gelderse Milieufederatie

De GMF is in 1972 opgericht als het provinciale samenwerkingsverband van natuur- en milieuorganisaties in Gelderland. Momenteel zijn er ruim honderd aangesloten groepen. Samen met de aangesloten organisaties en met andere partners zetten zij zich in voor behoud en ontwikkeling van natuur en landschap, milieubescherming en duurzame ontwikkeling. Zo geeft men natuur en milieu een stem. Een beter evenwicht tussen economie en natuur en milieu in Gelderland, dat is het streven. De wegen waarlangs men dit tracht te bereiken zijn kortweg: ondersteuning van lokale natuur- en milieugroepen, beïnvloeding van beleid en de publieke opinie, samenwerking met bedrijven, overheden en belangengroeperingen.



Gelders Particulier Grondbezit

Het Gelders Particulier Grondbezit (GPG) behartigt de gemeenschappelijke eigenaarsbelangen van Gelderse particuliere grondeigenaren, waaronder agrariërs en landgoedeigenaren. Deze organisatie van en voor particuliere grondeigenaren informeert leden en begunstigers over politiek-/ maatschappelijke ontwikkelingen, die het landelijk gebied beïnvloeden. Ook de praktische kant van het beheer komt aan bod. Door de focus op het eigenaarsbelang vinden eigenaren van alle typen grondbezit een stem bij de GPG. Zowel bos als natuur, landbouw en landgoed zijn vertegenwoordigd.

LTO Noord

Land- en tuinbouworganisatie Noord (LTO Noord) behartigt de belangen van haar leden in de negen provincies boven de grote rivieren. Daar is zij actief voor ondernemende boeren die stevig in hun schoenen staan en die geloven in een langetermijn-aanpak. LTO Noord is invloedrijk en heeft overal haar voelspriet; bij marktpartijen, bij maatschappelijke organisaties en in Den Haag en Brussel natuurlijk. LTO zet projecten op om kennis uit te wisselen en nieuwe (markt-)initiatieven te ontwikkelen. Ondernemend, dichtbij en gericht op resultaat, dat is typisch LTO Noord. LTO Noord werkt op landelijk en Europees niveau samen met LLTB en ZLTO binnen de landelijke koepelorganisatie LTO Nederland.

Recron

Recron is opgericht in 1969 en telt momenteel circa 1.900 leden. Recron, de Vereniging van Recreatieondernemers Nederland, streeft naar een zo optimaal mogelijk ondernemersklimaat in de recreatiebranche en behartigt de collectieve en individuele belangen van de leden. Recron bereikt dit door:

- het uitoefenen van invloed op overheidsbeleid zowel op landelijk, provinciaal, lokaal als Europees niveau.
- het streven naar een zo hoog mogelijke representatiegraad in de recreatiebranche.
- het aanbieden van een kwalitatief hoogwaardig dienstenpakket tegen een redelijke prijs.
- het optreden als een betrouwbare, deskundige en inspirerende partner.
- het bieden van een platform voor contacten tussen o.a. leden onderling.

Stichting tot behoud van de Veluwe beken en sprengen

De gegraven sprengbeken zijn zonder meer uniek. Met hun watertoevoer dreven deze, voor de economie belangrijke, watermolens aan. De Veluwe is nagenoeg het enige gebied in Europa waar deze gegraven beken voorkomen. Natuur- en cultuurwaarden door de grote rijkdom aan planten en dieren zijn hierin verenigd met de cultuurhistorische waarden van o.a. watermolens en wijerds. Met hun prachtige natuur en rijke cultuurhistorie zijn de beken een onmiskenbaar onderdeel van het Veluwe landschap. De Stichting tot Behoud van de Veluwe Sprengen en Beken zet zich in voor het behoud van de sprengbeken en het bijbehorende industriële erfgoed.

Toer de Boer op

Toer de boer op is een vereniging van plattelands-ondernemers. Deze ondernemers leveren producten en diensten van het platteland. Vereniging 'Toer de Boer op' stelt zich tot doel de promotie en de bevordering van de handel in agrarische producten en diensten uit de regio IJssel en Veluwe. Leden zijn actief in de volgende branches:

- productie van streekproducten.
- gastvrijheid.
- tuin en landschap.
- creatief, informatief en ontspanning.
- landbouw en zorg.

Belangenvereniging De Kar en de Hooilanden

De Belangenvereniging De Kar en De Hooilanden is opgericht in 2001. Op dit moment heeft de vereniging ruim 110 leden, dat wil zeggen dat meer dan 70% van de inwoners van dit gebied lid is.

De doelstelling van de belangenvereniging is :

- Behartigen van de belangen van de buurtbewoners en -bedrijven.
- Behoud van de open, groene ruimten.
- Leefbaar maken én houden van het gebied.

Dit probeert men te bereiken door:

- voorwaarden om een optimaal woon- en leefgebied te ontwikkelen en te bevorderen.
- het tegengaan van de vestiging van bedrijven die het woon- en leefklimaat nadelig beïnvloeden.
- het gebied terug te begeleiden naar het oorspronkelijke agrarische woon- en leefgebied.

- problemen te signaleren en oplossingen te bevorderen.
- het begeleiden en het stimuleren van het milieu.
- het stimuleren van maatregelen t.a.v. het terugdringen van de overlast (geluid, stank).
- het terugdringen van het aantal verkeersbewegingen.

Plaatselijk Belang De Vecht

De deelname van deze organisatie loopt via de Vereniging van Kleine Kernen (VKK). De Vecht ligt dichtbij het Landbouw Ontwikkelingsgebied Epe – Vaassen en de bezorgdheid over deze ontwikkeling is een belangrijk motief om deel te nemen.

Stichting Hippisch Platform Epe

De algemene doelstelling van het Hippisch Platform Epe is het zoeken naar verruiming van de mogelijkheden voor de paardenhouderij vanuit het oogpunt van economisch, landschappelijk en recreatief belang. Het Hippisch Platform wil actief fungeren als klankbord bij het tot stand komen van te vormen beleid voor de korte en lange termijn rond de professionele en recreatieve paardensport binnen de gemeente Epe.



6 Uitvoeringsstrategie

6.1 Samenwerken aan een eigen landschap

De beste manier om een goed en aantrekkelijk landschap te behouden en te krijgen, is wanneer een beeld over goede en slechte landschapsingrepen breed leeft onder de mensen die bezig zijn met dat landschap.

Dat brede beeld moet ontstaan door langjarige samenwerking en voortdurende discussie over de vraag hoe het beter kan. Het organiseren van langjarige samenwerking is de belangrijkste stap in de uitvoering die we als gemeenten kunnen nemen. Als betrokken mensen met elkaar samenwerken zal het inhoudelijke resultaat bijna altijd goed zijn. De voorstellen in dit landschapsontwikkelingsplan moeten daarom gezien worden als een middel om samenwerkingsrelaties te verbeteren. Inhoudelijk zijn de voorstellen een beginpunt voor de samenwerking en niet noodzakelijkerwijs het eindpunt. In de samenwerking zullen door de betrokkenen eigen keuzes worden gemaakt. Zo ontstaat door samenwerking het eigen landschap.

6.2 Bestaande samenwerkingsrelaties voor het landschap

Samenwerking binnen de individuele gemeenten

Er is geen principieel verschil tussen landschapsbeleid en ander sectorbeleid. Gemeenten hebben interne samenwerkingsprocedures die er voor zorgen dat er samenhang in het sectorbeleid ontstaat. Er zijn binnen een gemeente vaak diverse partijen bezig met uitvoerend landschapswerk. Bomen langs wegen moeten onderhouden worden, het groen in de kernen vraagt voortdurend aandacht, er worden nieuwe projecten ontwikkeld door de afdeling stedenbouw en voor natuur worden verschillende voorzieningen gemaakt. Hoe groter de gemeente is hoe meer moeite deze uitvoerders moeten doen om van elkaars werk op de hoogte te blijven.

Landschapsbeleid is zeer gevoelig voor de kwaliteit van de samenwerkingsprocedures. Landschap is namelijk een lastig te isoleren sector en vanuit verschillende sectoren worden wenselijke landschapsbeelden opgesteld (cultuurhistorie, landbouw, stedenbouw, recreatie en verkeer om er maar een paar te noemen). Voor ruimtelijke discussies bevat dit landschapsontwikkelingsplan, om voorgaande reden, de landschapsvormkaart en de waardevolle open-gebiedenkaart. Daarmee heeft de landschapssector eigen instrumenten om het belang in te brengen in discussies over de ruimtelijke toekomst.

Samenwerking tussen de gemeenten

De voorstellen in dit LOP maken duidelijk dat er veel redenen zijn om als gemeenten samen te werken. Het herkenbaar maken van de oude spoorlijn lukt alleen als Epe en Heerde (en ook Apeldoorn) dat op dezelfde manier doen. Het waarderen en ontwikkelen van het cultuurhistorisch erfgoed van de sprengengebieden is veel kansrijker als de gemeenten dat samen doen. En als Heerde essent op de oeverwallen plant, Epe eiken en Voorst kastanjes dan is er over 50 jaar wel een intrigerend verhaal te vertellen over het oeverwallandschap maar het landschap zelf is niet optimaal geworden.

Bijna alle voorstellen in de visie hebben een gemeenteteoverschrijdend karakter dat niet automatisch geregeld wordt met dit plan. Daarvoor zijn nog allerlei uitvoeringsbeslissingen nodig. Daarnaast speelt nog de vraag op welke wijze de subsidiestromen voor landschapsontwikkeling het beste kunnen worden aangevraagd. Op uitvoeringniveau is de samenwerking tussen de gemeenten daarom vaak nog belangrijker dan de interne samenwerking.

Samenwerking met andere overheden

Met name de provincie (verschillende afdelingen) en het waterschap zijn met ingrijpende landschapsontwikkelingen bezig in dit gebied (ecologische poorten, hoogwatergeul, ecologische

verbindingszones, LOG, etc.). Gemeenten zijn vaak deelnemer in de projectorganisatie van deze ontwikkelingen. De landschapsvormkaart en de open-gebiedenkaart zijn ook voor deze samenwerking een goed instrument. Met deze documenten kunnen de landschappelijke waarden voor de andere overheden op een duidelijke wijze inzichtelijk gemaakt worden.

Samenwerking met landschapsgroepen

Voor een gemeente heeft de samenwerking met op landschap gerichte maatschappelijke groeperingen verschillende kanten. Bij de maatschappelijke groepen is vaak een groot reservoir van kennis, betrokkenheid en menskracht aanwezig is. Daar waar doelen voor landschapsontwikkeling van gemeente en groeperingen samen opgaan liggen hier grote kansen. Veel van deze groepen hebben een duidelijk afgebakende doelstelling, waardoor ze als belangengroep soms ook met gemeenten in conflict kunnen komen. Maar voor de meeste landschapsgroepen geldt dat gemeentelijke belangen samen oplopen met hun eigen belangen.

Toch wordt er niet veel structureel samengewerkt tussen de gemeenten en de landschapsgroepen en tussen de landschapsgroepen onderling. De groepen worden wel gevraagd om deel te nemen aan planprocessen om zo kennis in te brengen en voor draagvlak, maar uitvoeringssamenwerking komt zelden voor.

Samenwerking met de burgers

Voor het landschapsbeleid zoeken we als gemeenten naar directe samenwerking met burgers, bijvoorbeeld voor het realiseren van poelen of beplantingsplannen. Diverse gemeenten hebben hier ook een landschapscoördinator voor. Het duurt echter lang voordat burgers de weg naar de landschapscoördinator vinden. Deze moet een vertrouwensrelatie opbouwen en het kan wel 10 jaar duren voor dat hij of zij vaak gevraagd wordt.

6.3 Knelpunten in de huidige samenwerking

Op dit moment zijn er enkele knelpunten in de samenwerking tussen de verschillende partijen .

1. Intergemeentelijke samenwerking vindt nu op adhoc basis plaats. Maar deze samenwerking is erg gevoelig voor wisselingen in de personele bezetting. Inhoudelijke afspraken en verworven inzichten staan immers maar deels op papier.
2. De gemeenten hebben weinig zicht op elkaars werkzaamheden en de wijze waarop iedere gemeente haar landschapswerk doet. Feitelijke zichtbare samenhang is er alleen als gemeenten elkaar binnen een bepaald projectverband regelmatig ontmoeten.
3. De landschapsinbreng in projecten van hogere overheden is gefragmenteerd en geheel afhankelijk van de kennis en kunde van de ambtelijk medewerker die de gemeenten vertegenwoordigt.
4. Iedere gemeente maakt haar eigen uitvoeringskeuzes. Hoe hoog snoei ik bomen langs een weg? Welke soorten plant ik? Hoe plant ik de bomen? etc.
5. Maatschappelijke groepen hebben geen duidelijk aanspreekpunt. Zij zijn vaak regionaal georganiseerd en worden gedwongen veel tijd te stoppen in de individuele gemeentelijke contacten. Dat is niet bevorderlijk voor het versterken van de samenwerkingsrelatie.
6. Er is geen regionale lobby om bepaalde groene geldstromen aan te boren. De gemeenten doen dit nu individueel.

Voor de knelpunten 1 t/m 4 biedt dit landschapsontwikkelingsplan en het bijbehorende uitvoeringsprogramma een goed, nieuw kader. In de praktijk zal dat kader voortdurend aangepast moeten worden aan veranderende omstandigheden, want anders verouderd het LOP veel te snel.

Voor de aanpak van knelpunt 5 biedt dit LOP hoogstens een startpunt. In de visie zijn doelen geformuleerd en de partijen zijn beschreven. Dat kan een basis voor het organiseren van samenwerking zijn, maar dat zal niet vanzelf gebeuren.

Voor de aanpak van knelpunt 6 is dit LOP een basis. Zonder LOP stoppen de subsidiestromen. Omgekeerd is met het LOP in de hand juist veel te doen, maar hoe dat georganiseerd moet worden is nog niet geregeld.

De knelpunten in het landschapsbeleid kunnen niet worden opgelost zonder een structurele vorm van regionale samenwerking. Alleen al het voortdurend 'up to date' houden van het LOP en het uit-

voeringsprogramma is een flinke klus, zeker als daarbij de coördinatie van doelen belangrijk blijft.

6.4 Naar structurele samenwerking!

Wat zijn de eisen die aan een structurele vorm van samenwerking gesteld zouden moeten worden? De volgende eisen zijn op te stellen:

- Er moet een adres zijn waar alle partijen in de regio kunnen aankloppen voor initiatieven en vragen.
- Er moet voldoende capaciteit (menskracht) in de samenwerking aanwezig zijn om continuïteit van handelen te realiseren.
- Iedere structurele samenwerkingsvorm moet een heldere bestuurlijke opdracht meekrijgen. In principe zou dit LOP de rol van zo'n opdracht kunnen vervullen. Bij structurele samenwerking zou het doel moeten zijn dat er een actieve invulling aan het LOP wordt gegeven. Als dat niet het doel is, is structurele samenwerking helemaal niet nodig.
- Er moet periodiek bestuurlijke/politieke terugkoppeling zijn, bijvoorbeeld aan de hand van een jaarlijkse voortgangsrapportage. Bij de bespreking daarvan zouden ook de maatschappelijke groeperingen deel moeten nemen.
- Er moeten voldoende middelen zijn voor uitvoering en voor coördinatie.

Er zijn verschillende modellen waarin deze structurele samenwerking gestalte kan krijgen.

Het meest basale is een vast dwarsverband tussen de gemeenten. Belangrijkste voorwaarde om dit te laten slagen is het besluit om hiervoor formatieruimte toe te voegen aan de bestaande formatie. Samenwerking in een groter gebied met ruimere doelstellingen kost namelijk meer tijd dan het regelen van deze zaken binnen de gemeenten op zich. Mits aan de voorwaarde voor formatieruimte is voldaan is deze vorm van samenwerking kansrijk en snel te realiseren.

En stap verder en ambitieuzer is om een 'koepel' te organiseren, waarbinnen het landschapsbeleid centraal wordt aangestuurd en die kan dienen als 'loket' voor het publiek. Een dergelijke stap is veel zichtbaarder dan het opzetten van een dwarsverband en is daardoor een veel grotere impuls voor het landschapsbeleid. De gemeenten opereren nu individueel in de uitvoering. Deze individuele benadering zou moeten worden omgebogen naar een regionale samenwerking, waarin de website 'van Veluwe tot IJssel', het herkenbare startpunt voor

vraag en aanbod betreffende landschap en financiering wordt. Op de website kan allerlei informatie over het beleid en de regelingen worden opgenomen en uiteraard dient de website als verwijspunt naar gemeentelijke landschapscoördinatoren. Dit kan een coördinator in dienst van de gemeente zijn, maar dit kan ook een ingehuurde coördinator, zoals Stichting Landschapsbeheer Gelderland zijn. SLG zou tevens de beheerder van de website en daarmee van de koepel kunnen worden. Belangrijk is wel dat deze 'koepel' óók binnen de gemeenten blijft opereren, want heel veel werk moet daar gedaan worden.

De rol van de koepelorganisatie kan tevens perfect worden gecombineerd met de organisatie van groene en blauwe diensten. De provincie delegeert de uitvoering van groene en blauwe diensten richting gemeenten en vraagt ook voor deze wijze van landschapsontwikkeling een heldere organisatievorm. Zowel voor deze diensten als voor uitvoering van het landschapsontwikkelingsplan kunnen middelen worden ondergebracht in een regionaal landschapsfonds en kan co-financiering door provincie en waterschap worden vormgegeven.

Als gemeenten stellen wij voor om een dergelijke 'koepelorganisatie' tegaan opzetten. De koepel krijgt als opdracht om het landschapsontwikkelingsplan uit te voeren en dat samen te doen met de maatschappelijke groepen die actief zijn in het landschap en de medewerkers van gemeenten. SLG zal als beheerder minimaal 1 dag per week beschikbaar moeten zijn om werkzaamheden te kunnen uitvoeren. Om voldoende borging van beleid tussen koepel en gemeentelijke organisaties te waarborgen zal ook formatieruimte binnen de gemeenten beschikbaar moeten worden gesteld. Het kan daarbij gaan om herverdeling, of om uitbreiding van formatieplaatsen.

6.5 Afsluitend

In onze regio wordt veel maatschappelijke energie in het landschap en de discussie over het landschap gestoken. Dit is een kwaliteit van ons gebied en een kenmerk van de mensen die hier wonen en werken. Wij als raden van de drie gemeenten willen met dit LOP deze maatschappelijke kracht ondersteunen en verder uitbouwen.

Colofon

Dit landschapsontwikkelingsplan is onder verantwoordelijkheid van de stuurgroep LOP van Veluwe tot IJssel opgesteld.

- Gemeente Epe: wethouder H.J. Berkhoff
- Gemeente Heerde: wethouder J.C. Lieske
- Gemeente Voorst: wethouder J.N. van Muyden

Projectgroep:

- Namens de gemeente Epe: Dhr. H. Posthuma (projectleider), Mw. K. Lamaker
- Namens de gemeente Heerde: Dhr. G. Haas, Dhr. J. Hartmann
- Namens de gemeente Voorst: Dhr. B. Roeterd, Dhr. J. Wesseldijk

Projectteam LOS stadomland:

Dhr. H. van Kempen (projectleider), Mevr. M. Zwols, Dhr. E. Vrensen, Dhr. J. Lonink

Voor reacties kunt u contact opnemen met de gemeentelijk projectleider H. Posthuma.

Augustus 2009

LOS Stadomland
Postbus 142
5201 AC 's Hertogenbosch
www.losstadomland.nl

Bijlage

B1 Hoe is de landschapsvormkaart gemaakt

De landschapsvormkaart is op een schaal van ongeveer 1:15.000 gemaakt. De eerste digitale versie van de kaart is getekend op de GBKN. Hierbij is de keuze voor iedere gebiedsbegrenzing op perceelsniveau gemaakt, maar niet met veldbezoek gecontroleerd. Sommige legenda-eenheden (zoals de beken en sprengen) komen uit door anderen gemaakte, nauwkeurige inventarisaties. De uiteindelijke kaart is vervolgens in een grafisch programma opgewerkt.

De kaart is gemaakt door de huidige topografische kaart op het oog te vergelijken met de gebiedsinformatie die de geomorfologische kaart, de historische kaart 1910, 1850 en de kaart van De Man geven. Daardoor is de nauwkeurigheid van de landschapsvormkaart groter dan een combinatiekaart die uit GIS-systemen kan worden gegenereerd, en vergelijkbaar met de nauwkeurigheid van professionele landschapsanalyses voor plangebieden

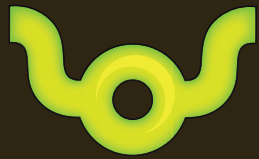
Met deze werkwijze zit er veel 'expert judgement' in de kaart verwerkt. In 90% van de situaties gaat dat goed maar er zullen altijd plekken zijn waar de uitgangsgegevens niet eenduidig interpreteerbaar waren en nader veldbezoek uitsluitend moet geven. Soms heeft dat betrekking op de nauwkeurigheid van de begrenzing en soms op een bijzondere situatie die op de kaarten niet herkenbaar is.

De nauwkeurigheid van de gegevens is echter hoog genoeg om bijvoorbeeld voor bestemmingsplannen te gebruiken.

B2 Samenstelling klankbordgroep

- | | |
|---|--|
| 1. Gemeente Epe | www.epe.nl |
| 2. Gemeente Heerde | www.heerde.nl |
| 3. Gemeente Voorst | www.vorst.nl |
| 4. Provincie Gelderland | www.gelderland.nl |
| 5. Ruimte voor de rivier / RWS | www.ruimtevoorderivier.nl |
| 6. Waterschap Veluwe | www.veluwe.nl |
| 7. Natuurmonumenten | www.natuurmonumenten.nl |
| 8. Recron | www.recron.nl |
| 9. RGV | www.rgv.nl |
| 10. Staatsbosbeheer | www.staatsbosbeheer.nl |
| 11. Stichting het Gelders Landschap | www.mooigelderland.nl |
| 12. Kroondomeinen | www.kroondomeinhetloo.nl |
| 13. Gelders Genootschap | www.geldersgenootschap.nl |
| 14. IVN Gelderland | www.ivn.nl/gelderland/ |
| 15. KNNV | www.knnv.nl |
| 16. Stichting IJsselhoeven | www.ijsselhoeven.nl |
| 17. Vereniging Kleine Kernen Gelderland | www.vkkgelderland.nl |
| 18. VVV IJsselvallei | www.vvvveluweijsselvallei.nl |
| 19. Erfgoedplatform Epe | www.geo.nl/erfgoedplatform-epe/ |
| 20. Heerder Historische Vereniging | www.heerderhistorischevereniging.nl |
| 21. Oudheidkundige Kring Voorst | www.okvvoorst.nl |
| 22. Landschapsbeheer Gelderland | www.landschapsbeheergelderland.nl |
| 23. Stichting IJsselboomgaarden | www.ijsselboomgaarden.nl |
| 24. Stichting heg en landschap | www.hegenlandschap.nl |
| 25. Stichting natuur anders | www.stichtingnatuuranders.nl |
| 26. Vereniging VeluweIJsselzoom | www.veluweijsselzoom.nl |
| 27. De Spaanse ruiter | - |
| 28. Weidevogelgroep IJsselvallei | - |
| 29. Gelderse milieufederatie | www.geldersemilieufederatie.nl |
| 30. Gelders particulier grondbezit | www.grondbezit.nl/IE/gpg.html |
| 31. LTO Noord | www.ltonoord.nl |
| 32. Stichting Veluwse beken en sprengen | www.sprengenbeken.nl |
| 33. Toer de boer op | www.toerdeboerop.nl |
| 34. Belangenvereniging de kar- en de hooilanden | www.dekardehooilanden.nl |
| 35. Plaatselijk belang De Vecht | www.de-vecht.nl |
| 36. Stichting hippisch platform Epe | www.hippischplatform.nl |





los stad om land

LOS stadomland B.V.

Postbus 142
5201 AC 's Hertogenbosch

Veemarktkade 8
5222 AE te 's Hertogenbosch.

Tel: 073 - 7113770

info@losstadomland.nl
www.losstadomland.nl

Landschapsontwikkelingsplan | **VVTIJ**